

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمد‌های مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

گروه پژوهشی نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی

مجموعه گزارش شماره ۱۰۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمدهای مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور
کد شناسه	۹۸-۹-۱۰۱۵۱
گروه پژوهشی	نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی
پدیدآورنده	یونس تیموری و بهاره فهیمی
همکاران	-
مشاور علمی	جمال کاکائی
ناظر علمی	محمدجواد محسنی‌نیا
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ انتشار	زمستان ۹۸
صفحه‌آرایی	محمدسعید حسن‌پورزرکامی
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران- خیابان نجات‌الهی- خیابان سپند- پلاک ۱۶	
https://www.dfrc.ir/ Email: info@dfrc.ir	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	خلاصه مدیریتی
۱	مقدمه
۲	۱- شمایی کلی از منابع درآمدی بودجه
۴	۲- منابع بودجه عمومی دولت
۶	۲-۱- درآمدهای عمومی
۹	۲-۲- درآمدهای واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
۱۱	۲-۳- درآمدهای واگذاری دارایی‌های مالی
۱۴	۳- درآمدهای مالیاتی دولت
۱۸	۳-۱- مالیات اشخاص حقوقی
۲۱	۳-۲- مالیات بر درآمدها
۲۲	۳-۳- مالیات بر ثروت
۲۴	۳-۴- مالیات بر واردات
۲۶	۳-۵- مالیات بر کالاها و خدمات
۳۰	۴- جمع‌بندی
۳۱	منابع

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۲	جدول ۱: خلاصه منابع بودجه کل کشور در سالهای ۹۹-۱۳۹۶
۴	جدول ۲: سهم هر یک از اجزای منابع عمومی دولت در رشد این منابع
۶	جدول ۳: اجزای درآمدهای اختصاصی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سالهای گذشته
۷	جدول ۴: اجزای درآمدهای عمومی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سالهای گذشته
۱۰	جدول ۵: اجزای درآمدهای واگذاری داراییهای سرمایهای در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سالهای گذشته
۱۱	جدول ۶: اجزای درآمدهای واگذاری داراییهای مالی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سالهای گذشته
۱۴	جدول ۷: بندهای درآمدهای اختصاصی مالیاتی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سالهای گذشته
۱۶	جدول ۸: بندهای درآمد مالیاتی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سالهای گذشته (میلیون ریال - درصد)
۱۶	جدول ۹: سهم اجزای بندهای درآمد مالیاتی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سالهای گذشته
۲۰	جدول ۱۰: اجزای مالیات اشخاص حقوقی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سالهای گذشته
۲۲	جدول ۱۱: اجزای مالیات بر درآمدها در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سالهای گذشته
۲۴	جدول ۱۳: اجزای مالیات بر واردات در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سالهای گذشته
۲۷	جدول ۱۴: اجزای مالیات بر کالاها و خدمات در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سالهای گذشته

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۸	نمودار ۱: سهم اجزای درآمدهای عمومی در بودجههای سالانه ۹۹-۱۳۹۶
۱۰	نمودار ۲: سهم اجزای درآمدهای واگذاری داراییهای سرمایه‌های در بودجههای سالانه- درصد
۱۳	نمودار ۳: رشد اجزای واگذاری داراییهای مالی در بودجههای سالانه- درصد

خلاصه مدیریتی

لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ در شرایطی تنظیم و تقدیم مجلس شده است که ویژگی‌ها و محدودیت‌های خاصی در مقایسه با سال‌های گذشته اتفاق افتاده است. تحریم‌های اقتصادی شدید و تحریم‌های حداکثری آمریکا علیه اقتصاد ایران، کاهش صادرات نفت و احتمال قطع درآمدهای نفتی موجب شده تا منابع عمومی بودجه با چالش مواجه شود. به همین جهت، رویکرد اصلی بودجه در لایحه سال ۱۳۹۹ بر اساس برنامه اصلاح ساختار بودجه و قطع وابستگی مستقیم بودجه به درآمدهای نفتی معرفی شده است. به همین منظور، در گزارش منابع عمومی لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، با تأکید بیشتر بر درآمدهای مالیاتی مورد بررسی قرار گرفته و با بودجه‌های مصوب سال‌های گذشته مقایسه شده است. این مقایسه هم بر اساس ردیف‌های مربوط به انواع مختلف درآمدی در جدول ۵ ماده واحده لایحه بودجه سال مزبور و هم بر اساس تبصره‌های مربوط به مالیات‌ها، به‌ویژه تبصره ۶ ماده واحده مذکور انجام گرفته است.

کل درآمدهای مالیاتی پیش‌بینی شده در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ تقریباً برابر ۱۹۸ هزار میلیارد تومان است که نسبت به درآمدهای مشابه در بودجه مصوب سال ۱۳۹۸، حدود ۱۳ درصد رشد داشته است که در مقایسه با سال‌های قبل در دوره مورد بررسی، رشد کمتری را نشان می‌دهد. از میان بندهای مربوط به درآمدهای مالیاتی، سهم مالیات کالاها و خدمات (۴۷ درصد)، مالیات اشخاص حقوقی (۲۲ درصد) و مالیات بر درآمدها (۱۶ درصد) بیشترین سهم را از درآمدهای مذکور در لایحه دارند. این در حالی است که رشد هر یک از این بندها نسبت به سال قبل، به ترتیب؛ ۳۰، ۷ و ۳۰ درصد است. در مقابل، رشد مالیات بر ثروت ۶۸ درصد بوده و رشد مالیات بر واردات نیز منفی ۳۸ درصد در لایحه سال ۱۳۹۹ است. با این حال، همچنان اجزایی که بیشترین سهم را از کل درآمدهای مالیاتی دارند، مربوط به بندهای مالیات بر کالاها و خدمات، مالیات بر واردات و مالیات اشخاص حقوقی است. این اجزا به ترتیب عبارت است از: مالیات بر ارزش افزوده (۳۳ درصد)، مالیات حاصل از حقوق ورودی سایر کالاها (۱۰ درصد) و مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی (۱۶ درصد).

اطلاعات و ارقام ارائه شده در بالا بیانگر این است که علی‌رغم کاهش درآمدهای حاصل از فروش نفت و پیش‌بینی کاهش شدید منابع بودجه عمومی؛ درآمدهای مالیاتی که به‌عنوان منبع اصلی درآمدهای بودجه در برنامه اصلاح ساختاری دیده شده است از تغییر و تحول قابل توجهی در این راستا در آن برخوردار نیست. میزان رشد کل درآمدهای مالیاتی، بندها و اجزای آن که در بالا اشاره شد، بیان می‌دارد که اتفاق و اصلاح قابل توجهی در ساختار درآمدهای مالیاتی بودجه سال ۱۳۹۹ رخ نداده و روند آن مشابه سال‌های قبلی بوده و حتی در برخی موارد، رشد درآمدهای مالیاتی کاهش نیز داشته است؛ به‌طوری که کل درآمدهای مذکور در لایحه سال ۱۳۹۹ از رشد کمتری نسبت به سال‌های قبل برخوردار است.

به دلیل تحریم‌ها و محدودیت واردات کالاها و خدمات مختلف، درآمد مالیاتی حاصل از واردات نیز به خودی خود به همراه درآمدهای حاصل از فروش نفت در بودجه کاهش یافته است (منفی ۳۸ درصد) که در بالا به آن اشاره شد؛ اما ردیف جبرانی برای این کاهش، در بین بندها و اجزای مالیاتی لایحه بودجه، تنها شامل افزایش

سهم مالیات بر ثروت است که با افزایش ۶۸ درصدی، رشد متفاوتی نسبت به سال‌های قبل دارد. این در حالی است که سایر اجزای درآمدی مالیات‌ها روند مشابه با سال‌های گذشته را دارد. با مشاهده منابع دیگر درآمدی بودجه عمومی، غیر از درآمدهای مالیاتی، ملاحظه می‌شود که جبران کاهش درآمدهای حاصل از فروش نفت و درآمدهای حاصل از مالیات بر واردات، به طرق دیگری صورت گرفته که باید آن را در درآمدهای حاصل از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و مالی جستجو کرد.

در بخش درآمدهای حاصل از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای، منابع حاصل از نفت و فرآورده‌های نفتی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ کاهش شدید داشته؛ اما منابع حاصل از فروش و واگذاری اموال منقول و غیرمنقول بیش از ۱۰ برابر افزایش یافته است، هرچند نتوانسته است کاهش درآمدهای نفتی را جبران کند. از طرف دیگر، منابع حاصل از فروش و واگذاری انواع اوراق مالی و اسلامی که بخشی از درآمدهای واگذاری دارایی‌های مالی است، با حدود ۱۰۰ درصد افزایش برای جبران کاهش درآمدهای نفت و فرآورده‌های نفتی اتفاق افتاده است.

مقدمه

وجود شرایط سخت اقتصادی در سال جاری و پیش‌بینی این شرایط برای سال ۱۳۹۹ که با اعمال تحریم‌های اقتصادی علیه کشور و کاهش درآمدهای حاصل از فروش نفت و فرآورده‌های نفتی همراه است، موجب شده تا سایر منابع درآمدی برای تأمین منابع بودجه سال ۱۳۹۹ مورد توجه بیشتری قرار گیرد. مهم‌ترین منبع درآمدی برای این منظور، منابع حاصل از درآمدهای مالیاتی است که همواره در بودجه‌های سالانه از مقدار و اهمیت بالایی برخوردار است. بر همین اساس، این گزارش به بررسی اجمالی از انواع درآمدهای مالیاتی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ می‌پردازد.

در ادامه بعد از معرفی یک شمای کلی از منابع درآمدی بودجه سال‌های مختلف، ابتدا منابع بودجه عمومی به تفکیک هر یک از بخش‌های درآمدهای عمومی، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و واگذاری دارایی‌های مالی مورد بررسی قرار گرفته و لایحه سال ۱۳۹۹ با بودجه‌های مصوب سال‌های ۱۳۹۸، ۱۳۹۷ و ۱۳۹۶ از لحاظ این منابع مقایسه می‌شود. در بخش سوم گزارش نیز، درآمدهای مالیاتی به همراه بندها و اجزای آن‌ها مورد تحلیل قرار می‌گیرد. به طوری که مشخص می‌شود کدام‌یک از بندهای درآمدی بیشترین سهم و اهمیت را در بین منابع حاصل از درآمدهای مالیاتی دارا بوده و کدام‌یک از آن‌ها در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، نسبت به سال قبل بیشترین افزایش یا کاهش را داشته است. همچنین در بخش مذکور به بررسی این موضوع نیز پرداخته می‌شود که در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ به واسطه تبصره‌های مالیاتی (تبصره ۶) در لایحه بودجه، چه تغییراتی در بندهای مربوط به درآمدهای مالیات و مقدار آن‌ها ایجاد شده است.

۱- شمایی کلی از منابع درآمدی بودجه

منابع لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور یک میلیون و نهصد و هشتاد و هشت هزار و هفتصد و سی و هفت میلیارد تومان (معادل ۱,۹۸۸,۷۳۷ میلیارد تومان) است. این میزان در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۳۹۸ که کل ارزش آن (۱,۷۴۴,۳۱۶ میلیارد تومان) بوده است، رشدی حدود ۱۴ درصد دارد. جدول ۱، خلاصه بودجه کل کشور در سال‌های گذشته و همین‌طور خلاصه منابع لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ را به همراه رشد نسبت به سال قبل نشان می‌دهد.

جدول ۱: خلاصه منابع بودجه کل کشور در سال‌های ۹۹-۱۳۹۶

(میلیارد ریال - درصد)

منابع درآمدی	مصوب ۱۳۹۶	مصوب ۱۳۹۷	رشد نسبت به سال قبل	مصوب ۱۳۹۸	رشد نسبت به سال قبل	لایحه سال ۱۳۹۹	رشد نسبت به سال قبل
درآمدها	۱,۷۴۰,۹۶۲	۲,۱۶۱,۸۵۱	۲۴	۲,۳۸۹,۸۲۹	۱۱	۲,۶۱۰,۵۲۳	۹
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۱,۱۸۹,۵۱۵	۱,۰۷۵,۶۱۴	-۱۰	۱,۵۸۵,۲۳۲	۴۷	۹۸۸,۴۵۵	-۳۸
واگذاری دارایی‌های مالی	۵۳۷,۰۴۴	۶۳۰,۴۰۱	۱۷	۵۱۰,۷۵۰	-۱۹	۱,۲۴۷,۰۰۰	۱۴۴
جمع منابع عمومی دولت	۳,۴۶۷,۵۲۱	۳,۸۶۷,۸۶۶	۱۲	۴,۴۸۵,۸۱۱	۱۶	۴,۸۴۵,۹۶۸	۸
درآمدهای اختصاصی دولت	۵۲۱,۰۱۰	۵۷۰,۷۳۹	۱۰	۷۱۴,۲۷۲	۲۵	۷۹۲,۳۲۵	۱۱
منابع شرکت‌های دولتی	۸,۰۰۵,۰۲۱	۸,۳۹۱,۲۴۷	۵	۱۲,۷۷۱,۴۳۳	۵۲	۱۴,۸۳۹,۴۵۸	۱۶
کل بودجه کشور	۱۱,۵۲۴,۵۶۶	۱۲,۲۳۱,۵۲۴	۶	۱۷,۴۴۳,۱۶۰	۴۳	۱۹,۸۸۷,۳۷۰	۱۴

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و لایحه بودجه ۱۳۹۹

میزان کل منابع عمومی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، حدود ۴۸۴ هزار میلیارد تومان است که در مقایسه با منابع عمومی مصوب سال قبل دولت، تقریباً ۸ درصد رشد دارد و در ستون آخر جدول ۱ نشان داده شده است. اما این افزایش، در مقابل دو منبع درآمدی دیگر بودجه یعنی «درآمدهای اختصاصی» و «منابع شرکت‌های دولتی»، تنها توانسته است ۱۴ درصد از رشد کل بودجه کشور را پوشش دهد. این در حالی است که سهم درآمدهای اختصاصی در رشد بودجه کل کشور، ۲ درصد و سهم منابع شرکت‌های دولتی حدود ۸۴ درصد است. بر اساس لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، میزان درآمدهای اختصاصی ۷۹ هزار میلیارد تومان پیش‌بینی شده است. منابع شرکت‌های دولتی نیز از یک میلیون و دویست و هفتاد هزار میلیارد تومان در قانون بودجه ۱۳۹۸ به یک میلیون و چهارصد و هشتاد هزار میلیارد تومان در لایحه سال ۱۳۹۹ رسیده است که به معنی رشد ۱۶ درصدی در منابع بودجه سال مذکور است.

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمدی مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

بر اساس آمارهای ارائه شده در جدول ۱ از محل منابع کلی درآمدها، کمترین افزایش بودجه مربوط به منابع عمومی دولت است؛ این در حالی است که روند معکوسی در بودجه مصوب سال ۱۳۹۷ دیده می‌شود و بودجه منابع عمومی دولت بیشتر از دو منبع دیگر رشد پیدا کرده است. سهم منابع عمومی در بودجه سال ۱۳۹۸ نیز همانند لایحه سال ۱۳۹۹ کمتر از سایر منابع بوده؛ با این تفاوت که رشد هر سه منبع درآمدی در بودجه سال ۱۳۹۸ بیشتر از رشد لایحه بوده است. بنابراین، علاوه بر اینکه سهم منابع عمومی دولت در لایحه بودجه ۱۳۹۹ از دو منبع دیگر کمتر است، رشد موجود نیز در مقایسه با دو سال قبل کمتر اتفاق افتاده است. به بیان دیگر، بودجه عمومی دولت در لایحه سال ۱۳۹۹، از نظر منابع نسبت به سال‌های قبل، بسیار کمتر افزایش یافته است که این به معنی کوچک‌تر شدن برخی اجزای آن در لایحه، نسبت به بودجه مصوب سال قبل است.

۲- منابع بودجه عمومی دولت

سه ردیف اول جدول ۱، اجزای منابع عمومی دولت؛ اعم از درآمدهای عمومی، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و واگذاری دارایی‌های مالی را نشان می‌دهد. درآمدهای (عمومی) در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، معادل دویست و شصت و یک هزار میلیارد تومان (معادل ۲۶۱ هزار میلیارد تومان) پیش‌بینی شده است که نسبت به بودجه مصوب سال قبل، دارای رشدی به میزان ۹ درصد است. درآمدهای مصوب سال ۱۳۹۸ تقریباً برابر ارزش دویست و سی و نه (۲۳۹) هزار میلیارد تومانی است که در مقایسه با سال قبل، رشد ۱۱ درصدی داشته است. به‌طور کلی، بر اساس جدول بالا رشد درآمدهای عمومی سه سال اخیر روند نزولی داشته و از ۲۴ درصد در سال ۱۳۹۷ به ۹ درصد در لایحه سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است.

وضعیت متفاوت در لایحه سال ۱۳۹۹ این است که کاهش رشد درآمدهای عمومی سال‌های قبل، با افزایش رشد و سهم دیگر درآمدهای منابع عمومی برای مثال واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در بودجه سال ۱۳۹۸ همراه است. اما در لایحه سال ۱۳۹۹ نه‌تنها رشد این درآمد سرمایه‌ای افزایش ندارد، بلکه به دلیل کاهش درآمدهای حاصل از صادرات نفت، کاهش نیز یافته و رشد منفی ۳۸ درصدی دارد. واگذاری دارایی‌های مالی به‌عنوان یکی دیگر از اجزای منابع عمومی دولت، برخلاف کاهش که در بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ (به میزان ۱۹- درصد) دارد؛ اما در لایحه سال ۱۳۹۹ این منبع با رشد ۱۴۴ درصدی همراه است که مقدار قابل توجهی در مقایسه با دیگر منابع بودجه‌ای در لایحه است. این حجم از افزایش در منبع درآمدی واگذاری دارایی‌های مالی در لایحه سال ۱۳۹۹ به معنی انتقال میزان قابل توجهی از کسری بودجه و بدهی دولتی به سال‌های بعدی است که می‌تواند تبعات نامطلوبی در اقتصاد سال‌های آینده داشته باشد.

جدول ۲: سهم هر یک از اجزای منابع عمومی دولت در رشد این منابع

(میلیارد ریال- درصد)

منابع درآمدی	مصوب ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۸	سهم از رشد منابع عمومی دولت (درصد)	لایحه سال ۱۳۹۹	سهم از رشد منابع عمومی دولت (درصد)
درآمدها	۲,۱۶۱,۸۵۱ (۵۸)	(۵۳) ۲,۳۸۹,۸۲۹	۶۱	(۵۴) ۲,۶۱۰,۵۲۳	۳۷
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۱,۰۷۵,۶۱۴ (۲۷)	(۳۵) ۱,۵۸۵,۲۳۲	-۱۶۵	(۲۰) ۹۸۸,۴۵۵	۸۲
واگذاری دارایی‌های مالی	(۱۵) ۶۳۰,۴۰۱	(۱۲) ۵۱۰,۷۵۰	۲۰۴	(۲۶) ۱,۲۴۷,۰۰۰	-۱۹
جمع منابع عمومی دولت	۳,۸۶۷,۸۶۶	۴,۴۸۵,۸۱۱	-	۴,۸۴۵,۹۶۸	-

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، سازمان برنامه و بودجه کشور

جدول ۲ سهم هر یک از اجزای منابع عمومی دولت و رشد آن‌ها در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد. باوجود اینکه میزان درآمدهای عمومی مقدار بالاتری نسبت به سایر اجزای منابع عمومی در همه بودجه سال‌های اخیر داشته است- اعداد داخل پرانتز در جدول ۲، سهم هر یک از اجزا را در منابع عمومی نشان

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمدی مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

می‌دهد- اما سهم آن از منابع عمومی در بودجه سال ۱۳۹۸ (۵۳ درصد) و همچنین لایحه سال ۱۳۹۹ (۵۴ درصد) نسبت به سال ۱۳۹۷ (۵۸ درصد) کاهش یافته است. علی‌رغم کاهش سهم درآمدهای عمومی از منابع عمومی دولت، سهم این درآمدها از رشد منابع مذکور در لایحه سال ۱۳۹۹ در مقایسه با سال قبل، افزایش یافته و مطابق با جدول ۲، از ۳۷ درصد در سال ۱۳۹۸ به ۶۱ درصد در لایحه ۱۳۹۹ رسیده است.

افزایش سهم درآمدهای عمومی از رشد منابع عمومی با کاهش این سهم برای درآمدهای حاصل از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای همراه است. علاوه بر اینکه، سهم واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای از رشد منابع عمومی در لایحه سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل کاهش یافته، سهم این درآمدها از خود منابع نیز در مقایسه با سال قبل کمتر شده و از ۳۵ درصد در سال ۱۳۹۸ به ۲۰ درصد منابع عمومی در سال ۱۳۹۹ رسیده است. بر همین اساس، سهم واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای از تغییرات منابع عمومی در لایحه، منفی شده و از ۸۲ درصد سال ۱۳۹۸ به منفی ۱۶۵ درصد در لایحه سال ۱۳۹۹ تنزل پیدا کرده است. در مقابل، روند معکوس برای درآمدهای حاصل از واگذاری دارایی‌های مالی اتفاق افتاده است؛ به طوری که علاوه بر افزایش سهم این درآمدها از منابع عمومی دولت از ۱۲ درصد در سال ۱۳۹۸ به ۲۶ درصد در لایحه سال ۱۳۹۹ افزایش یافته، سهم درآمدهای مذکور از تغییرات منابع عمومی نیز از منفی ۱۹ درصد به ۲۰۴ درصد افزایش چشمگیر داشته است. به طور کلی می‌توان ادعان نمود کاهش درآمدهای حاصل از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، به دلیل کاهش درآمدهای حاصل از صادرات نفت، علاوه بر اینکه مقدار این نوع درآمد در بودجه کاهش یافته، سهم آن از منابع عمومی دولت نیز در مقایسه با سال‌های قبل کاهش قابل توجهی داشته است؛ و این موجب شده علی‌رغم رشد ۱۴ درصدی منابع عمومی دولت در لایحه سال ۱۳۹۹، سهم واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای از رشد مذکور شدیداً کاهش یافته و به ۱۶۵- درصد برسد. این اتفاق باعث شده تا کاهش منابع عمومی دولت در لایحه ۱۳۹۹، از ناحیه درآمدهای عمومی و واگذاری دارایی‌های مالی جبران شود.

درآمدهای عمومی با افزایش حدود ۲۲ هزار میلیارد تومانی، هرچند از نظر سهمی که در منابع عمومی دولت دارند نسبت به سال قبل تفاوت چندانی نکرده (در هر دو سال حدود ۵۳ درصد است)؛ اما از نظر سهمی که در تغییرات منابع عمومی لایحه داشته، افزایش سهم دو برابری (از ۳۷ درصد به ۶۱ درصد) دارد. واگذاری دارایی‌های مالی نیز با افزایش تقریباً ۷۳ هزار میلیارد تومانی، هم سهم این درآمدها از منابع عمومی (دو برابر شده است) و هم سهم از رشد منابع (از ۱۹- درصد به ۲۰۴ درصد) افزایش چشمگیری داشته است. در ادامه به اجزای هر یک از منابع درآمدی؛ اینکه چه اجزایی از آن‌ها و با چه سهمی افزایش یا کاهش یافته است، پرداخته می‌شود.

۱-۲- درآمدهای عمومی

میزان درآمدهای عمومی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، همان‌طور که در دو جدول قبل ملاحظه شد؛ حدود ۲۶۰ هزار میلیارد تومان است که با افزایش ۲۲ هزار میلیارد تومانی نسبت به بودجه مصوب سال ۱۳۹۸، رشد ۹ درصدی دارد. اما بر اساس جدول شماره (۱) پیوست دو مربوط به لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، علاوه بر ۲۶۰ هزار میلیارد تومان درآمد عمومی، میزان حدوداً ۷۹ هزار میلیارد تومان دیگر نیز شامل درآمدهای اختصاصی است و موجب شده تا به‌طور کلی، میزان درآمدهای جاری در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، به ۳۴۰ هزار میلیارد تومان برسد. جدول ۳ درآمدهای اختصاصی را به تفکیک بخش‌های مختلف منابع بودجه عمومی نشان می‌دهد.

جدول ۳: اجزای درآمدهای اختصاصی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سال‌های گذشته میلیارد ریال- (درصد)

رشد	مصوب ۱۳۹۶	مصوب ۱۳۹۷	رشد	مصوب ۱۳۹۸	رشد	لایحه ۱۳۹۹	رشد
درآمدهای اختصاصی	۵۲۰,۱۷۰	۵۶۷,۸۹۹	۹	۷۱۱,۳۴۸	۲۵	۷۸۹,۵۴۰	۱۱
درآمدهای مالیاتی	۱۹,۸۹۴	۲۴,۴۶۴	۲۳	۳۵,۶۹۳	۴۶	۳۲,۷۲۶	-۸
کمک‌های اجتماعی	۱۵,۰۰۰	۱۴,۹۹۰	۰	۱۹,۰۰۰	۲۷	۱۹,۰۰۰	۰
درآمدهای حاصل از مالکیت دولت	۱,۹۲۷	۲,۳۱۵	۲۰	۶۳,۲۱۶	۲۶۳۱	۶۷,۹۳۵	۷
درآمدهای حاصل از خدمات و فروش کالا	۳۳۵,۲۷۰	۳۶۳,۹۰۵	۹	۴۰۵,۳۰۹	۱۱	۴۴۴,۲۶۳	۱۰
درآمدهای حاصل از جرائم و خسارات	۱۵۰	۱۸۵	۲۳	۱۰,۱۸۵	۵۴۰۵	۱۲,۷۶۰	۲۵
درآمدهای متفرقه	۱۴۷,۹۳۰	۱۶۲,۰۴۰	۱۰	۱۷۷,۹۴۵	۱۰	۲۱۲,۸۵۷	۲۰

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، سازمان برنامه و بودجه کشور

ملاحظه رشد ۱۱ درصدی درآمدهای اختصاصی در لایحه بودجه و مقایسه آن با رشد بودجه مصوب سال ۱۳۹۸، نشان می‌دهد که این نوع درآمدها در لایحه با کاهش رشد مواجه است؛ اما مقدار آن‌ها افزایش یافته است. در بین اجزای درآمدی، درآمدهای اختصاصی مربوط به مالیات‌ها با رشد منفی ۸ درصدی ملاحظه می‌شود؛ به‌طوری که از حدود ۳۵ هزار میلیارد تومان در بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ به تقریباً ۳۲ هزار میلیارد تومان کاهش یافته است. این در حالی است که درآمدهای اختصاصی سایر اجزا در جدول ۳، از رشد مثبت همراه بوده و افزایش یافته‌اند. بیشترین افزایش مربوط به درآمدهای اختصاصی حاصل از جرائم و خسارات و درآمدهای متفرقه است که سهم بیشتری در افزایش درآمدهای اختصاصی دارند. اما در ادامه، درآمدهای عمومی مربوط به بودجه بدون احتساب درآمدهای اختصاصی مورد بررسی قرار می‌گیرد که اجزای آن در جدول ۴ مشاهده می‌شود.

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمدهای مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

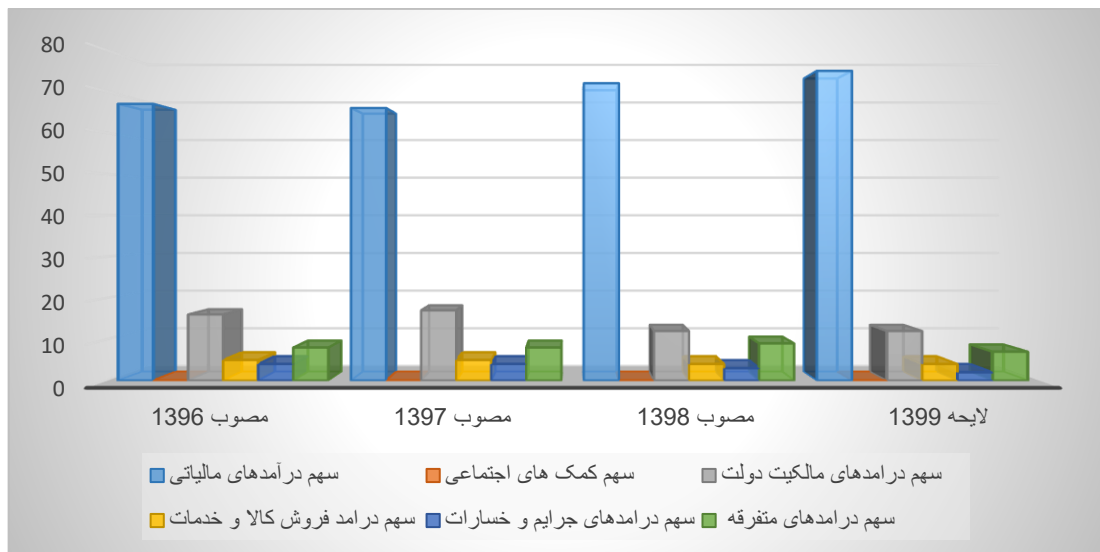
جدول ۴: اجزای درآمدهای عمومی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سال‌های گذشته

(میلیارد ریال - درصد)

رشد	لایحه ۱۳۹۹	رشد	مصوب ۱۳۹۸	رشد	مصوب ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۶	
۹	۲,۶۱۰,۵۲۳	۱۱	۲,۳۸۹,۸۲۹	۲۴	۲,۱۶۱,۸۵۱	۱,۷۴۰,۹۶۲	درآمدهای عمومی
۱۳	۱,۹۵۰,۰۰۰	۲۱	۱,۷۲۵,۳۶۸	۲۲	۱,۴۲۰,۷۷۵	۱,۱۶۴,۵۸۵	درآمدهای مالیاتی
	۷۵		۷۲		۶۶	۶۷	سهم درآمدهای مالیاتی
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	کمک‌های اجتماعی
	۰		۰		۰	۰	سهم کمک‌های اجتماعی
۱۱	۳۰۵,۰۸۶	-۲۷	۲۷۵,۲۳۶	۳۷	۳۷۷,۲۵۹	۲۷۵,۶۵۸	درآمدهای حاصل از مالکیت دولت
	۱۲		۱۲		۱۷	۱۶	سهم درآمدهای مالکیت دولت
۱۰	۱۱۲,۷۵۰	-۷	۱۰۲,۱۲۹	۱۶	۱۰۹,۸۵۶	۹۴,۵۰۹	درآمدهای حاصل از خدمات و فروش کالا
	۴		۴		۵	۵	سهم درآمد فروش کالا و خدمات
-۳۱	۵۶,۴۵۶	۷	۸۲,۲۴۶	۷	۷۶,۷۰۶	۷۱,۵۲۷	درآمدهای حاصل از جرائم و خسارات
	۲		۳		۴	۴	سهم درآمدهای جرائم و خسارات
-۹	۱۸۶,۲۳۱	۱۶	۲۰۴,۸۵۲	۳۲	۱۷۷,۲۵۵	۱۳۴,۶۸۳	درآمدهای متفرقه
	۷		۹		۸	۸	سهم درآمدهای متفرقه

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، سازمان برنامه و بودجه کشور

درآمدهای مالیاتی همواره در سال‌های متمادی به‌عنوان مهم‌ترین جزء درآمدهای عمومی بوده و به‌طور متوسط در چهار سال اخیر، سهم آن از درآمدهای عمومی ۷۰ درصد است. بر اساس نمودار ۱ سهم درآمدهای مالیاتی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ از کل درآمدهای عمومی، نسبت به سال‌های گذشته بیشتر شده و به ۷۵ درصد رسیده است. البته این افزایش سهم از درآمدهای عمومی، الزاماً به معنی افزایش قابل توجه درآمدهای مالیاتی در لایحه سال ۱۳۹۹ نیست؛ به بیان دیگر، ناشی از کاهش سهم اجزای دیگر درآمدها، از جمله درآمدهای متفرقه و درآمدهای جرائم و خسارات بوده است.

نمودار ۱: سهم اجزای درآمدهای عمومی در بودجه‌های سالانه ۹۹-۱۳۹۶

همان‌طور که پیش‌تر از نظر گذشت، افزایش درآمدهای مالیاتی ۱۳ درصد بوده (کمتر از سال‌های قبل مورد بررسی در نمودار)؛ با این وجود، سهم آن از درآمدهای عمومی افزایش یافته است. هرچند رشد ۱۳ درصدی در مقایسه با رشدهای ۲۲ درصد و ۲۱ درصد سال‌های قبل نرخ پایینی است، اما باید به این نکته نیز اشاره کرد که درآمدهای مالیاتی سال ۱۳۹۸، بعد از تصویب بودجه در مجلس شورای اسلامی، در جلسه اصلاحیه شورای سران سه قوه از ۱۷۲ هزار میلیارد تومان به ۱۲۷ هزار میلیارد تومان کاهش یافت.^۱ به بیان دیگر، پیش‌بینی می‌شود میزان درآمدهای مالیاتی سال ۱۳۹۸ به ارزش ۱۲۷ میلیارد تومان تحقق یابد. با این احتساب رشد درآمدهای مالیاتی در لایحه سال ۱۳۹۹، به جای ۱۳ درصد، باید ۵۳ درصد باشد؛ که البته این میزان رشد نیز با توجه به نرخ تورم سال ۱۳۹۸ تا به اینجا ۴۰ درصد گزارش شده است^۲، رشد ۵۳ درصدی درآمدهای مالیاتی نیز طبیعی بوده و از لحاظ واقعی، روندی مشابه سال‌های قبل دارد.

بنابراین به‌طور خلاصه، درآمدهای مالیاتی که ۷۵ درصد درآمدهای عمومی را در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ تشکیل می‌دهد، برابر با ۱۹۵ هزار میلیارد تومان است که نسبت به سال قبل (بر اساس آنچه در بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ آمده است)، دارای رشدی معادل ۱۳ درصد است. این میزان رشد، با توجه به شرایط ویژه کشور، وجود تحریم‌ها، کاهش درآمدهای حاصل از فروش نفت و کسری عملیاتی حدود ۱۰۰ هزار میلیارد تومانی، برخلاف انتظار رشد قابل توجهی نیست و نمی‌تواند شکاف‌های موجود را در جریان کسری بودجه پوشش دهد. یکی از اجزای درآمدهای عمومی، درآمدهای ناشی از کمک‌های اجتماعی است که مشابه سال‌های قبل، سهم این درآمدها صفر بوده و هیچ‌گونه درآمدی از ناحیه این نوع درآمد در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ در نظر گرفته

۱. به نقل از خبرگزاری اقتصاد آنلاین، ۱۳۹۸/۰۹/۱۰؛ طبق مصوبه سران قوا درآمدهای مالیاتی برای سال جاری ۱۲۷ هزار میلیارد تومان تعیین شد. این در حالی

است که در قانون بودجه سال ۱۳۹۸، درآمدهای مالیاتی ۱۷۲ هزار میلیارد تومان مصوب شده است.

۲. بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، نرخ تورم دوازده‌ماهه منتهی به آذرماه سال ۱۳۹۸، بر اساس شاخص قیمت مصرف‌کننده کل کشور برابر ۴۰ درصد برآورد شده است.

نشده است. درآمدهای حاصل از مالکیت دولت، جزء دیگری از درآمدهای عمومی است که بعد از درآمدهای مالیاتی، بیشترین سهم و رشد را در بین اجزای دیگر دارد. هرچند این سهم در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ نسبت به دو سال قبل یعنی ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ کاهش قابل توجهی داشته و با رشد پایینی نیز روبه‌رو شده است؛ اما با این حال، همچنان سهم این جزء، از سایر اجزاء درآمد عمومی بودجه در سطح بالاتری باقی مانده است. سهم درآمدهای حاصل از مالکیت دولت در درآمدهای عمومی بر اساس بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ و لایحه ۱۳۹۹ مقدار مشابه ۱۲ درصد را دارد؛ ولی با این حال، با وجود رشد ۱۱ درصدی این درآمدها در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، میزان آن کمتر از رقم مندرج در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ (۳۷ هزار میلیارد تومان) است.

وضعیت مشابه با درآمد حاصل از مالکیت دولت را منابع حاصل از درآمدهای ناشی از فروش کالاها و خدمات دارد که نرخ رشد ۱۰ درصدی در لایحه سال ۱۳۹۹ را دارا است. سهم این نوع درآمد نیز در لایحه ۴ درصد بوده؛ به طوری که این سهم طی سال‌های گذشته تغییر چندانی نکرده است. درآمدهای حاصل از جرائم و خسارات و همین‌طور درآمدهای متفرقه، دو نوع درآمدی هستند که در بین اجزای درآمدهای عمومی لایحه سال ۱۳۹۹، رشد منفی داشته و به ترتیب ۳۱ منفی و ۹ منفی درصد دارند و اندازه آن‌ها در مقایسه با بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ کاهش یافته است.

۲-۲- درآمدهای واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای

جزء دیگر منابع عمومی دولت در بودجه سالانه، درآمدهای حاصل از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای است که در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، تقریباً ۲۰ درصد از منابع عمومی را پوشش می‌دهد. واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در لایحه با میزان تقریباً ۹۸ هزار میلیارد تومان کمترین مقدار را در چهار سال اخیر داشته و سهم مذکور نیز در طی این سال‌ها کمترین میزان را در بودجه داشته است. ستون آخر در جدول ۲ نشان می‌دهد که سهم و نقش واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای از تغییرات منابع عمومی بودجه دولت نیز به‌طور قابل توجهی کاهش یافته؛ به طوری که این سهم از ۸۲ درصد در سال ۱۳۹۸ به منفی ۱۶۵ درصد رسیده است. جدول زیر روند این درآمدهای واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و اجزای آن را برای سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

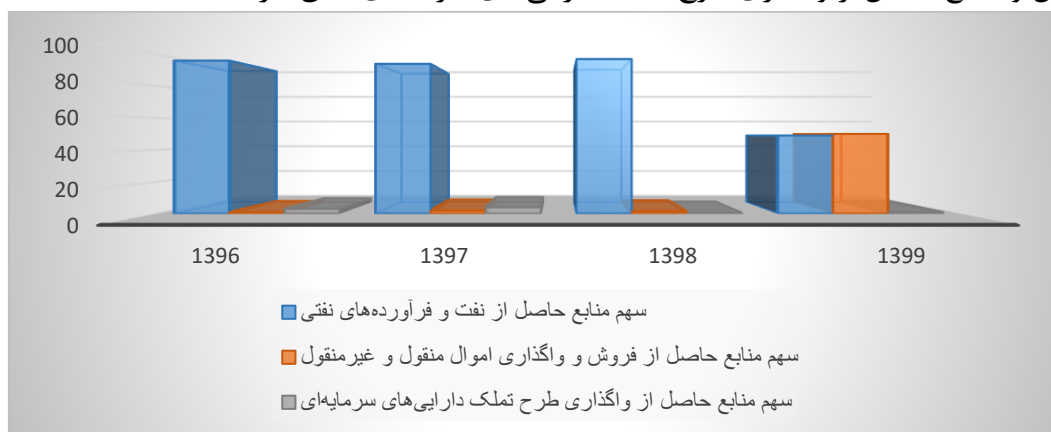
جدول ۵: اجزای درآمدهای واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سال‌های گذشته

(میلیارد ریال - درصد)

رشد	لایحه ۱۳۹۹	رشد	مصوب ۱۳۹۸	رشد	مصوب ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۶	
-۳۸	۹۸۸,۴۵۵	۴۷	۱,۵۸۵,۲۳۲	-۱۰	۱,۰۷۵,۶۱۴	۱,۱۸۹,۵۱۵	واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
-۶۸	۴۸۲,۹۸۶	۵۲	۱,۵۳۰,۷۳۲	-۱۱	۱,۰۱۰,۱۱۴	۱,۱۳۸,۹۹۰	منابع حاصل از نفت و فرآورده‌های نفتی
	۴۹		۹۷		۹۴	۹۶	سهم منابع حاصل از نفت و فرآورده‌های نفتی
۱۰۱۳	۴۹۵,۴۵۹	۷۶	۴۴,۵۰۰	۶۴	۲۵,۵۰۰	۱۵,۵۲۵	منابع حاصل از فروش و واگذاری اموال منقول و غیرمنقول
	۵۰		۲		۲	۱	سهم منابع حاصل از فروش و واگذاری اموال منقول و غیرمنقول
۰	۱۰,۰۰۰	-۷۵	۱۰,۰۰۰	۱۴	۴۰,۰۰۰	۳۵,۰۰۰	منابع حاصل از واگذاری طرح تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
	۱		۱		۴	۳	سهم منابع حاصل از واگذاری طرح تملک دارایی‌های سرمایه‌ای

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ - سازمان برنامه و بودجه

سهم و اهمیت هر یک از اجزای درآمدهای واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در جدول ۵، روند یکسانی را طی سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ نشان می‌دهد. به طوری که در این سال‌ها، سهم غالب را منابع درآمدی حاصل از فروش نفت و فرآورده‌های نفتی شکل داده و به طور میانگین در این سال‌ها سهم آن از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای حدود ۹۵ درصد بوده و ۵ درصد باقیمانده به دو منبع دیگر، یعنی واگذاری و فروش اموال منقول و غیرمنقول و منابع حاصل از واگذاری طرح تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تعلق دارد.

نمودار ۲: سهم اجزای درآمدهای واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در بودجه‌های سالانه - درصد

نمودار ۲ روند مذکور را نشان می‌دهد؛ سهم منابع حاصل از فروش نفت و فرآورده‌های نفتی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ به شدت کاهش یافته و از ۱۵۳ هزار میلیارد تومان در بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ به ۴۸ هزار میلیارد

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمد های مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

تومان در لایحه سال ۱۳۹۹ تنزل پیدا کرده که به معنی کاهش سهم این منابع از واگذاری دارایی های سرمایه ای از ۹۷ درصد در سال ۱۳۹۸ به ۴۹ درصد در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ است. این در حالی است که سهم منابع حاصل از فروش و واگذاری اموال منقول و غیرمنقول در واگذاری دارایی های سرمایه ای، برعکس منابع حاصل از فروش نفت بوده و از ۲ درصد در بودجه سال ۱۳۹۸ به ۵۰ درصد در لایحه رسیده است. به عبارت دیگر، نرخ رشد منابع حاصل از درآمدهای فروش نفت در لایحه سال ۱۳۹۹ حدود ۶۸ منفی درصد است و در مقابل، منابع حاصل از فروش و واگذاری اموال منقول و غیرمنقول، تقریباً ۱۰۰۰ درصد نسبت به سال قبل افزایش داشته است. قابل توجه است این میزان افزایش، به معنی بیشتر شدن ۴۵ هزار میلیارد تومانی منابع درآمدی حاصل از واگذاری و فروش اموال منقول و غیرمنقول دولت است؛ با این وجود نمی تواند کاهش ۱۰۴ هزار میلیارد تومانی درآمد فروش نفت و فرآورده های نفتی را در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ جبران کند. بنابراین حدود ۶۰ هزار میلیارد تومان از محل کاهش درآمد فروش نفت در لایحه بودجه نسبت به بودجه سال قبل، کسری منابع وجود دارد؛ که در بخش بعدی ملاحظه خواهد شد، این کسری از طریق واگذاری دارایی های مالی و به واسطه انتشار اوراق مالی اسلامی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ جبران شده است.

۳-۲- درآمدهای واگذاری دارایی های مالی

واگذاری دارایی های مالی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، نسبت به بودجه سال های قبل، دارای جایگاه ویژه ای شده که این به خاطر کاهش منابع درآمدی حاصل از صادرات نفت و فروش فرآورده های نفتی در نتیجه تحریم های یک جانبه ایالات متحده بر روی اقتصاد ایران است. بر اساس جدول (۲) سهم این منبع درآمدی از کل منابع عمومی بودجه دولت در لایحه سال ۱۳۹۹، حدود ۲۶ درصد است در حالی که سهم این جزء در سال قبل ۱۲ درصد بوده و به عبارت دیگر، سهم یاد شده تقریباً ۲ برابر شده و میزان آن از حدود ۵۱ هزار میلیارد تومان در بودجه مصوب سال ۱۳۹۸، به ۱۲۵ هزار میلیارد تومان افزایش یافته است. جدول زیر اجزای این نوع درآمد یا در واقع تأمین مالی لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ را نشان می دهد.

جدول ۶: اجزای درآمدهای واگذاری دارایی های مالی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سال های گذشته

(میلیارد ریال- درصد)

رشد	مصوب ۱۳۹۶	رشد	مصوب ۱۳۹۷	رشد	مصوب ۱۳۹۸	رشد	لایحه ۱۳۹۹
واگذاری دارایی های مالی	۵۳۷,۰۴۴	۶۳۰,۴۰۱	۱۷	۵۱۰,۷۵۰	-۱۹	۱,۲۴۷,۰۰۰	۱۴۴
فروش و واگذاری انواع اوراق مالی و اسلامی	۳۴۵,۰۰۰	۳۸۵,۰۰۰	۱۲	۴۳۰,۰۰۰	۱۲	۸۰۰,۰۰۰	۸۶
سهم فروش و واگذاری انواع اوراق مالی و اسلامی	۶۴	۶۱	۸۴	۶۴	۰	۵۰۰	۰
استفاده از تسهیلات خارجی	۳,۵۵۰	۳,۵۵۰	۰	۵۰۰	-۸۶	۰	۰
سهم استفاده از تسهیلات خارجی	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰

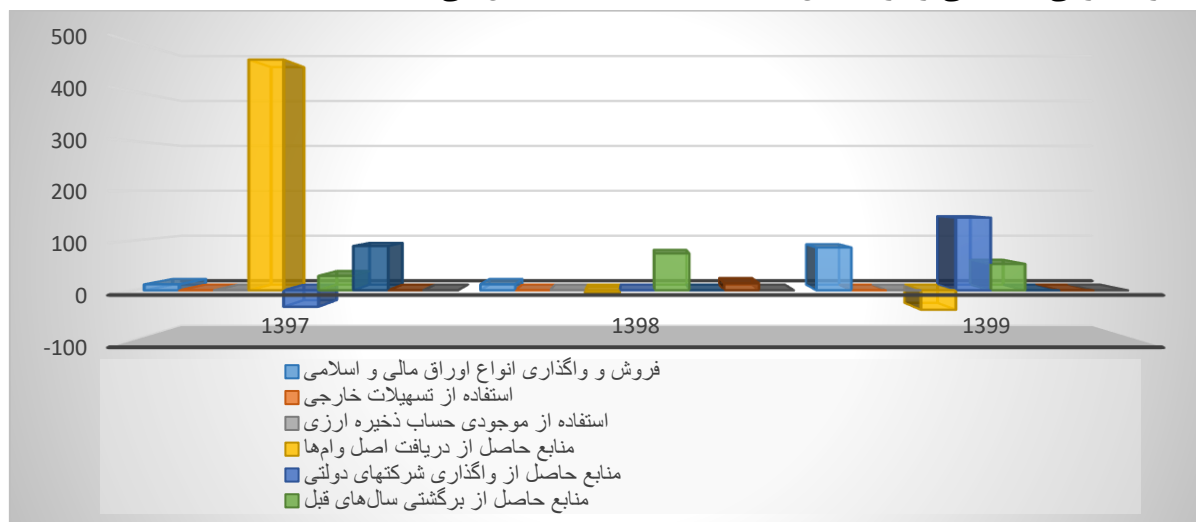
رشد	لایحه ۱۳۹۹	رشد	مصوب ۱۳۹۸	رشد	مصوب ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۶	
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی
	۰		۰		۰	۰	سهم استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی
-۳۹	۱۳,۰۷۳	-۵	۲۱,۳۲۹	۴۶۴	۲۲,۴۱۴	۳,۹۷۱	منابع حاصل از دریافت اصل وام‌ها
	۱		۴		۴	۱	سهم منابع حاصل از دریافت اصل وام‌ها
۱۴۶	۱۱۴,۸۷۱	-۳۱	۴۶,۷۵۰	-۳۳	۶۷,۵۰۰	۱۰۱,۵۰۰	منابع حاصل از واگذاری شرکت‌های دولتی
	۹		۹		۱۰	۱۸	سهم منابع حاصل از واگذاری شرکت‌های دولتی
۵۳	۱۲,۵۰۰	۷۴	۸,۱۷۱	۲۹	۴,۶۸۷	۳,۶۲۴	منابع حاصل از برگشتی سال‌های قبل
	۱		۲		۱	۱	سهم منابع حاصل از برگشتی سال‌های قبل
...	۳۰۲,۰۵۶	...	۱	۸۹	۱۴۳,۷۵۰	۷۵,۹۰۰	منابع حاصل از استفاده از صندوق توسعه ملی
	۲۴		...		۲۲	۱۴	سهم منابع حاصل از استفاده از صندوق توسعه ملی
۰	۴,۰۰۰	۱۴	۴,۰۰۰	۰	۳,۵۰۰	۳,۵۰۰	منابع حاصل از سایر واگذاری‌ها
	۰,۴		۱		۱	۱	سهم منابع حاصل از سایر واگذاری‌ها
...	۱	...	۱	...	۱	-	انتشار اوراق صکوک اجاره به‌منظور تسویه مطالبات قطعی اشخاص حقیقی و حقوقی
	...		...		...	-	سهم انتشار اوراق صکوک اجاره به‌منظور تسویه مطالبات قطعی اشخاص

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های مختلف و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ - سازمان برنامه و بودجه

از جدول ۶ کاملاً مشخص است که مهم‌ترین جزء درآمدهای حاصل از واگذاری دارایی‌های مالی در بودجه‌های سنواتی و همین‌طور لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، درآمد حاصل از فروش و واگذاری انواع اوراق مالی و اسلامی توسط دولت است؛ به‌طوری که در لایحه سال ۱۳۹۹ سهم این جزء از درآمدها از کل واگذاری دارایی‌های مالی

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمدی مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

حدود ۶۴ درصد است. این سهم در سال‌های قبل نیز به‌طور متوسط شامل ۷۰ درصد واگذاری دارایی‌های مالی بوده و همواره اولین اولویت دولت در تأمین مالی بودجه از ناحیه دارایی‌های مالی است. میزان اوراق مالی و اسلامی که در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ واگذار و به فروش خواهد رسید، مبلغی به ارزش ۸۰ هزار میلیارد تومان بوده که رقم بی‌سابقه‌ای در بودجه کشور در سال‌های گذشته است؛ به‌گونه‌ای که شاهد رشد ۸۶ درصدی این منبع تأمین مالی نسبت به بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ هستیم. در واقع بخش عمده‌ای از رشد ۱۴۴ درصدی درآمدهای حاصل از واگذاری دارایی‌های مالی، مربوط به فروش اوراق مالی و اسلامی است که بخش اصلی درآمدهای مذکور را در لایحه شامل می‌شود. بیشترین رشد بعدی در اجزای واگذاری دارایی‌های مالی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، مربوط به منابع درآمدی حاصل از واگذاری شرکت‌های دولتی است که هرچند با میزان ارزش کمتری در مقایسه با واگذاری اوراق، به میزان حدود ۱۱ هزار میلیارد تومان، اما رشدی معادل ۱۴۶ درصد را نسبت به بودجه سال ۱۳۹۸ دارد. نمودار ۳ رشد هر یک از اجزای درآمدهای حاصل از واگذاری دارایی‌های مالی را برای سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ نمایش می‌دهد.

نمودار ۳: رشد اجزای واگذاری دارایی‌های مالی در بودجه‌های سالانه - درصد

اختلاف سهم فروش و واگذاری انواع اوراق مالی و اسلامی در درآمدهای واگذاری دارایی‌های مالی طی بودجه‌های سال‌های مختلف، از جدول ۶ مشهود است. هرچند این سهم در سال ۱۳۹۸ به اوج خود رسیده و سپس در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، سهم این منبع تأمین مالی کاهش یافته است؛ اما ارزش ریالی منبع درآمدی مذکور در لایحه بسیار بیشتر از میزان آن در بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ بوده و همان‌طور که ملاحظه شد، رشد ۸۶ درصدی فروش اوراق مالی و اسلامی در لایحه سال ۱۳۹۹ بسیار بیشتر از سال‌های قبل است.

۳- درآمدهای مالیاتی دولت

درآمدهای مالیاتی، یکی از منابع مهم درآمدی دولت در کشورهای مختلف جهان محسوب می‌شود، چراکه از مهم‌ترین ابزارهای توزیع درآمدی، وسیله‌ای برای ارتقای سطح خدمات عمومی و امنیت اقتصادی یک کشور تلقی می‌شود. لذا چگونگی انتقال بار مالیاتی میان پرداخت‌کنندگان نهایی مالیات و سیاست‌های دولت در این زمینه اهمیت بسیاری می‌یابد. در کشور ایران، درآمدهای مالیاتی و استفاده از آن به‌عنوان ابزار سیاستگذاری اقتصادی، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. یکی از اصلی‌ترین دلایل آن، اتکا به درآمدهای نفتی است که موجب کم‌توجهی دولت‌ها به ظرفیت‌های مالیاتی شده است. حال آنکه در سال‌های اخیر با افزایش فشارهای اقتصادی و کاهش درآمدهای نفتی، جایگاه مالیات بیش از گذشته مورد توجه قرار گرفته و نگرش‌هایی برای بازتعریف نقش آن در اقتصاد پدید آمده است.

در همین راستا لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ یکی از روزه‌های این تحول محسوب می‌شود و درآمدهای مالیاتی در آن سهم قابل توجهی از درآمدهای عمومی را با میانگین ۷۵ درصد به خود اختصاص داده است. البته این میزان تنها شامل درآمدهای عمومی مالیاتی بوده و دربرگیرنده درآمدهای اختصاصی آن نیست. این در حالی است که مطابق با جدول ۳ حدود ۳ هزار میلیارد تومان از کل ۷۹ هزار میلیارد تومان درآمدهای اختصاصی به درآمدهای مالیاتی تعلق دارد. جدول زیر درآمدهای اختصاصی بندهای مالیاتی را در لایحه سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

ملاحظه می‌شود که رشد درآمدهای اختصاصی مالیاتی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ نسبت به بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ حدود منفی ۸ درصد بوده که به معنی کاهش این درآمدها نسبت به سال قبل است. همچنین بیشترین درآمدهای اختصاصی مالیاتی به بند مالیات بر کالاها و خدمات تعلق داشته و ۵۰ درصد کل درآمدهای اختصاصی مالیاتی را در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ تشکیل می‌دهد. کاهش منفی ۱۷ درصدی در این نوع درآمدها توانسته است کل درآمدهای اختصاصی مربوط به مالیات‌ها را از ۳ هزار و پانصد میلیارد تومان در بودجه مصوب ۱۳۹۸ به ۳ هزار و دویست میلیارد تومان کاهش دهد. با این وجود، درآمدهای اختصاصی مالیاتی در بودجه‌های سالانه در مقایسه با درآمدهای عمومی مالیات‌ها سهم کمتری داشته و از اهمیت چندانی برخوردار نیست.

جدول ۷: بندهای درآمدهای اختصاصی مالیاتی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سال‌های گذشته (میلیارد ریال- درصد)

درآمد اختصاصی مالیاتی	مصوب ۱۳۹۶	مصوب ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۸	لایحه ۱۳۹۹	رشد
مالیات اشخاص حقوقی	۲,۴۰۴	۲,۳۶۳	۲,۴۷۶	۳,۱۵۰	۲۷
مالیات بر درآمدها	۱,۷۲۹	۱,۹۶۷	۲,۴۹۷	۳,۲۳۴	۳۰
مالیات بر ثروت	۲۹۹	۳۵۳	۴۱۴	۶۹۵	۶۸
مالیات بر واردات	۵,۲۳۲	۸,۵۲۸	۹,۹۰۳	۸,۷۰۰	-۱۲
مالیات بر کالاها و خدمات	۱۰,۲۳۱	۱۱,۲۷۳	۲۰,۴۰۳	۱۶,۹۴۸	-۱۷
کل	۱۹,۸۹۴	۲۴,۴۶۴	۳۵,۶۹۲	۳۲,۷۲۶	-۸

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹- سازمان برنامه و بودجه

با توجه به اهمیت درآمدهای مالیاتی در بودجه و درآمدهای عمومی، برنامه اصلاحات ساختاری بودجه در صدد است با ساماندهی پایه‌های جدید، معافیت‌ها و مشوق‌ها، نقش درآمدهای مالیاتی را در محور درآمدزایی پایدار برجسته کند. مقایسه مباحث مالیاتی این لایحه با قوانین بودجه سال‌های قبل نشان می‌دهد که تفاوت‌هایی حاصل شده است. در این راستا، نکته حائز اهمیت آن است که تحقق اصلاح ساختار درآمد مالیاتی، نیازمند اصلاحات بنیادی نظام مالیاتی کشور در حوزه قوانین و عملکرد است؛ چراکه عوامل بسیاری در این نظام مانع تعیین دقیق میزان مالیات هستند. به عنوان مثال، محدود بودن پایه‌های مالیاتی و گستردگی معافیت‌های مالیاتی در انواع قوانین مالیاتی از مصادیق این نوع موانع هستند. از یک‌سو، کاستی‌های زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و به تبع آن، عدم وجود پایگاه اطلاعاتی جامع در مورد مؤدیان و عدم ارتباط آماری و اطلاعاتی لازم میان عوامل اجرایی، ناکارآمدی ساختار را افزایش داده است. تمکین نامناسب مالیاتی آحاد جامعه نیز موضوع دیگری است که رفع نواقص این حوزه، نیازمند فرهنگ‌سازی گسترده نسبت به پرداخت مالیات است.

نکته دیگر آن است که به‌منظور افزایش تحقق‌پذیری اصلاحات مالیاتی، هم‌جهت بودن نظام مالیاتی با قوانین برنامه‌های توسعه کشور ضرورت می‌یابد. به‌عنوان نمونه در قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه^۱، مواد و تبصره‌هایی برای تحقق صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی، اصلاح نظام درآمدی دولت و همچنین قطع وابستگی بودجه به نفت تدوین شده است که نظام مالیاتی موظف به انجام آن است و همچنین طبق اصل ۵۱ قانون اساسی هر نوع مالیات باید به‌موجب قانون وضع شود. اینکه نظام مالیاتی تا چه حد با قوانین مذکور تطابق دارد، موضوعی است که نیازمند بررسی جامعی است؛ اما ذکر این نکته ضروری است که اصلاحات ساختاری بودجه و گسترش درآمد مالیاتی، در صورت عدم تحول نظام مالیاتی، موفقیت قابل توجهی پیدا نخواهد کرد.

به همین منظور، در این بخش از گزارش، وضعیت پایه‌های مالیاتی موجود در درآمد مالیاتی قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۶ و لایحه بودجه ۱۳۹۹ مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین روند رشد و سهم پایه‌های مهم نیز مورد مذاکره قرار گرفته است. جدول شماره ۸، سهم هر یک از بندهای مالیاتی را از درآمد مالیاتی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ و مصوب سال‌های گذشته نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود بیشترین سهم از درآمد مالیاتی را مالیات بر کالاها و خدمات و مالیات اشخاص حقوقی دارند. مشاهده روند رشد در لایحه ۱۳۹۹ نیز نمایانگر آن است که مالیات بر ثروت با ۶۸ درصد بیشترین میزان رشد را داشته و مالیات بر واردات با منفی سی‌وهشت (-۳۸) درصد، دارای رشد منفی است.

۱. برای بررسی بیشتر مباحث مالیاتی قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه، به بخش دوم این قانون (بودجه و مالیه عمومی) مراجعه شود.

جدول ۸: بندهای درآمد مالیاتی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سال‌های گذشته (میلیون ریال - درصد)

درآمد مالیاتی	مصوب ۱۳۹۶	مصوب ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۸	لایحه ۱۳۹۹	رشد
مالیات اشخاص حقوقی	۳۶۹,۱۹۴,۳۳۳	۴۰۸,۶۹۰,۱۵۶	۴۱۲,۱۴۱,۴۱۴	۴۴۲,۲۶۹,۰۱۸	۷
سهام مالیات اشخاص حقوقی	۳۱	۲۸	۲۴	۲۲	
مالیات بر درآمدها	۱۷۴,۱۳۲,۳۵۱	۱۹۵,۹۰۵,۲۷۲	۲۴۹,۶۵۶,۵۶۶	۳۲۳,۴۱۹,۷۹۳	۳۰
سهام مالیات بر درآمدها	۱۵	۱۴	۱۴	۱۶	
مالیات بر ثروت	۲۹,۸۴۸,۳۳۳	۳۵,۲۵۸,۸۰۱	۴۱,۳۶۷,۶۷۷	۶۹,۴۶۰,۰۸۵	۶۸
سهام مالیات بر ثروت	۳	۲	۲	۴	
مالیات بر واردات	۱۷۹,۰۵۶,۵۰۱	۳۰۰,۶۲۸,۰۰۲	۲۳۵,۰۵۳,۰۰۱	۲۰۸,۷۰۰,۰۰۵	-۳۸
سهام مالیات بر واردات	۱۵	۲۱	۱۹	۱۱	
مالیات بر کالاها و خدمات	۴۳۲,۲۴۶,۷۴۸	۵۰۴,۷۵۶,۷۳۱	۷۲۲,۸۴۱,۳۲۲	۹۳۸,۸۷۷,۱۷۷	۳۰
سهام مالیات بر کالاها و خدمات	۳۶	۳۵	۴۱	۴۷	
کل	۱,۱۸۴,۴۷۸,۲۶۶	۱,۴۴۵,۳۳۸,۹۶۲	۱,۷۶۱,۰۵۹,۹۸۰	۱,۹۸۲,۷۲۶,۰۷۸	

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ - سازمان برنامه و بودجه

جدول ۹ سهم هر یک از اجزای درآمد مالیاتی را از کل درآمد مالیاتی پیش‌بینی شده در لایحه بودجه ۱۳۹۹ نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در بودجه مصوب سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ و همچنین در لایحه بودجه ۱۳۹۹ افزایش مالیات بر ارزش افزوده، مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی و درآمد حاصل از یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده موضوع ماده (۲۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی مقررات مالی دولت (۲)، بیشترین سهم درآمد مالیاتی را در سال‌های مختلف به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۹: سهم اجزای بندهای درآمد مالیاتی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سال‌های گذشته - (درصد)

لایحه ۱۳۹۹	مصوب ۱۳۹۸	مصوب ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۶	اجزای بندهای درآمد مالیاتی	
۳	۳	۷	۵	مالیات علی‌الحساب اشخاص حقوقی دولتی - وصول ماهانه یک‌دوازدهم رقم	مالیات اشخاص حقوقی
۴	۴	۵	۶	مالیات عملکرد شرکت‌های دولتی	
۰	۰	۰	۰,۱	مالیات نهادها و بنیادهای انقلاب اسلامی	
۱۶	۱۴	۱۶	۲۰	مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی	
-	-	-	۰	مالیات شرکت‌ها و مؤسسات وابسته به آستان قدس رضوی	
-	-	۰	۰	مالیات بنگاه‌های اقتصادی زیرمجموعه نیروهای مسلح و ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره)	
۰	۲	۰	۰	مالیات معوق اشخاص حقوقی غیردولتی	
۴	۴	۴	۵	مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی	
۴	۴	۴	۵	مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی	

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمد های مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

لایحه ۱۳۹۹	مصوب ۱۳۹۸	مصوب ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۶	اجزای بندهای درآمد مالیاتی	
۸	۶	۴	۵	مالیات مشاغل	
۰٫۸	۰٫۹	۰٫۹	۰٫۸	مالیات مستغلات	
۰	۰	۰	۰	مالیات های متفرقه درآمد	
-	-	۰٫۱	۰٫۱	معافیت مالیاتی (جمعی - خرجی) ^۱	
۰٫۴	۰٫۴	۰٫۴	۰٫۵	مالیات بر ارث	مالیات بر ثروت
۰	۰	۰	۰	مالیات های اتفاقی	
۰٫۸	۰٫۷	۰٫۶	۰٫۷	مالیات نقل و انتقال سرقفلی	
۱	۰٫۵	۰٫۶	۰٫۶	مالیات نقل و انتقال سهام	
۰٫۶	۰٫۵	۰٫۵	۰٫۴	مالیات نقل و انتقالات املاک	
۰٫۶	۰٫۳	۰٫۳	۰٫۴	حق تمبر و اوراق بهادار	
۱۰	۱۶	۱۷	۱۲	حقوق ورودی سایر کالاها (موضوع بند ب ماده ۱۵ آیین نامه اجرایی قانون امور گمرکی)	مالیات بر واردات
-	۳	۳	۳	حقوق ورودی خودرو	
-	-	۰	۰	حقوق ورودی دستگاه های اجرایی	
۰	۰	۰	۰	یک درصد عوارض بر واردات	
-	-	۰	۰	ثبت معافیت ها و تخفیفات گمرکی به نرخ صفر	
-	-	۰	۰	حقوق ورودی موضوع ماده ۲ قانون مدیریت حمل و نقل سوخت	
-	-	-	-	استرداد حقوق ورودی کالاهای وارداتی موضوع بند ب تبصره ۷	
۳	۳	۳	۴	مالیات بر فروش فرآورده های نفتی مالیات بر بنزین به میزان ۲۰ درصد قیمت مصوب فروش	مالیات بر کالاها و خدمات
۰	۰	۰	۰	دو درصد مالیات سایر کالاها (معوق)	
۰٫۸	۰٫۸	۰٫۶	۰٫۳	عوارض خروج مسافر از مرزهای کشور	
۰٫۴	۰٫۸	۰٫۵	۰٫۵	مالیات موضوع تبصره ۳ ماده قانون تجمیع عوارض و درآمد موضوع تبصره ۱ ماده ۳۹ قانون مالیات بر ارزش افزوده	

۱. معافیت مالیاتی (جمعی - خرجی) مالیات مستقیمی است که بر درآمدهای اشخاص حقیقی و حقوقی وضع و پس از دریافت مالیات عیناً به ذی نفعان (پرداخت کنندگان مالیات) عودت داده می شود و صرف ایجاد شفافیت مالی، بودجه ای و مالیاتی است.

لایحه	مصوب ۱۳۹۸	مصوب ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۶	اجزای بندهای درآمد مالیاتی
۱۳۹۹	۰,۴	۰,۴	۰,۴	مالیات بر فروش سیگار - بر اساس لازم‌الاجرا نبودن قانون ممنوعیت ورود برخی از کالاهای غیر ضرور مصوب ۱۳۷۴/۶/۲۲ و مجاز بودن تأمین کسری سیگار از طریق واردات
	۰,۷	۰	۰,۶	مالیات بر نقل و انتقالات اتومبیل
	۰,۴	۱	۰,۹	مالیات شماره‌گذاری خودرو
	۳۳	۲۲	۲۳	مالیات بر ارزش افزوده
	۷	۴۵	۵	درآمد حاصل از یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده موضوع ماده (۲۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی مقررات مالی دولت (۲) ۱۱
	۰,۶	۰,۴	۰,۴	۰,۲۷ درصد از ۳ درصد تعرفه مالیات بر ارزش افزوده شهرداری‌ها برای توسعه ورزش مدارس، ورزش همگانی، ورزش روستایی و عشایری، ورزش بانوان و زیرساخت‌های ورزشی به‌ویژه در حوزه معلولین و جانبازان
	۱	۱	۱	مالیات بر مصرف سیگار - موضوع بند (د) تبصره (۷) قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ - سازمان برنامه و بودجه

۱-۳- مالیات اشخاص حقوقی

جدول ۱۰ مالیات بر اشخاص حقوقی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد. مالیات بر اشخاص حقوقی رشد ۷ درصدی نسبت به رقم مندرج در قانون بودجه سال ۱۳۹۸ داشته است که در میان اجزای این مالیات، مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی، با ۷۱ درصد بیشترین سهم مالیات اشخاص حقوقی را به خود اختصاص داده و نیز سهم ۱۶ درصدی را در کل درآمدهای مالیاتی داراست. سهم این مالیات در قوانین بودجه سال‌های قبل نیز

۱. ماده ۲۷- به منظور جلب سرمایه‌های بخش غیردولتی در تولید نیروی برق به شرکت مادر تخصصی تولید، انتقال و توزیع نیروی برق ایران (توانیر) اجازه داده می‌شود برای هر یک از نیروگاه‌هایی که بنا به تشخیص وزیر نیرو قابلیت واگذاری به بخش غیردولتی را داشته باشد، یک شرکت مستقل دولتی تأسیس نموده و حداقل شصت و پنج درصد (۶۵٪) از سهام آن را از طریق بورس واگذار کند. اساسنامه شرکت‌های مذکور بنا به پیشنهاد مشترک وزارتخانه‌های نیرو و امور اقتصادی و دارایی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید. شرکت توانیر موظف است بلافاصله پس از تأسیس شرکت‌های یاد شده، سهام مذکور را با اعطای وکالت به سازمان خصوصی‌سازی و از طریق بورس طبق مقررات قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران واگذار نماید. در هر صورت مسئولیت تأمین نیروی برق کشور طبق اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بر عهده وزارت نیرو است و اجرای مفاد این ماده باید به نحوی باشد که به تأمین نیرو لطمه‌ای وارد نکند.

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمدی مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

قابل توجه است؛ به گونه‌ای که در بودجه مصوب سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ به ترتیب، ۲۰، ۱۶ و ۱۴ درصد از کل درآمدهای مالیاتی سهم داشته است.

با توجه به این مشاهدات و نیز رشد ۲۷ درصدی این مالیات در لایحه بودجه ۱۳۹۹ یکی از عواملی که نقش مالیات بر اشخاص حقوقی را برجسته می‌کند به بند (ج) تبصره ۱۶ این لایحه بازمی‌گردد. در این بند، به وزارت امور اقتصادی و دارایی (سازمان امور مالیاتی کشور) اجازه داده می‌شود بخشی از پرونده‌های مؤدیان مالیات بر ارزش افزوده دوره‌های مختلف را که تاکنون مورد رسیدگی قرار نگرفته‌اند، بدون رسیدگی قطعی کند. به نظر می‌رسد رسیدگی به پرونده‌های معوق موجب گسترش سهم این پایه مالیاتی شود. همچنین با توجه به ماده ۵ قانون مالیات‌های مستقیم^۲ یا سایر مواد مرتبط با درآمد اشخاص حقوقی، یکی دیگر از دلایل رشد این مالیات و اختصاص سهم قابل توجه به آن در درآمدهای مالیاتی می‌تواند به دلیل افزایش نرخ ارز باشد، زیرا درآمدهای افراد حقوقی که در خارج از کشور کسب شده باشد، مالیات بیشتری را حاصل می‌نماید.

مالیات علی‌الحساب اشخاص حقوقی دولتی - وصول ماهانه یک دوازدهم رقم نیز یکی دیگر از اجزای این بند مالیاتی است که در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ و لایحه سال ۱۳۹۹ به‌طور میانگین، سهم ۵ درصدی از کل درآمد مالیاتی و سهم ۱۶ درصدی از مالیات بر اشخاص حقوقی را به خود اختصاص داده است؛ همچنین این مالیات در لایحه سال ۱۳۹۹ رشد ۷ درصدی داشته است. مالیات این ردیف بودجه‌ای بر اساس ماده (۴) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) - مصوب ۱۳۹۳/۱۲/۰۴ مجلس شورای اسلامی^۳ - دریافت می‌شود. به موجب ماده یاد شده کلیه شرکت‌های دولتی موضوع ماده (۵)^۴

۱. بند (ج): به وزارت امور اقتصادی و دارایی (سازمان امور مالیاتی کشور) اجازه داده می‌شود ظرف مدت یک سال، بخشی از پرونده‌های مؤدیان مالیات بر ارزش افزوده دوره‌های سنوات ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵ که اظهارنامه‌های خود را در موعد مقرر تسلیم کرده و تاکنون مورد رسیدگی قرار نگرفته‌اند، با توجه به ضوابطی (از جمله نحوه انتخاب) که به پیشنهاد سازمان امور مالیاتی کشور ظرف مدت یک ماه بعد از ابلاغ قانون تهیه و به تصویب وزیر امور اقتصادی و دارایی می‌رسد، بدون رسیدگی قطعی نماید.

۲. ماده ۱۰۵ - جمع درآمد شرکت‌ها و درآمد ناشی از فعالیت‌های انتفاعی سایر اشخاص حقوقی که از منابع مختلف در ایران یا خارج از ایران تحصیل می‌شود، پس از وضع زبان‌های حاصل از منابع غیرمعاف و کسر معافیت‌های مقرر، به استثنای مواردی که طبق مقررات این قانون دارای نرخ جداگانه‌ای است، مشمول مالیات به نرخ بیست و پنج درصد (۲۵٪) خواهند بود.

۳. ماده ۴ - کلیه شرکت‌های دولتی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری و بانک‌ها که در بودجه کل کشور برای آن‌ها سود ویژه پیش‌بینی می‌شود، موظف به واریز مالیات علی‌الحساب و سود سهم علی‌الحساب بودجه مصوب به صورت یک دوازدهم در هر ماه می‌باشند. به خزانه‌داری کل کشور اجازه داده می‌شود در صورت عدم واریز مالیات و سود سهام دولت به صورت علی‌الحساب و یک دوازدهم، عوارض و مالیات بر ارزش افزوده (بر اساس اعلام سازمان امور مالیاتی کشور) توسط هر یک از شرکت‌های دولتی و بانک‌ها، از موجودی حساب آن‌ها نزد خزانه‌داری کل کشور برداشت و مالیات و سود سهام را به حساب درآمدهای عمومی کشور و عوارض را به حساب‌های شهرداری‌ها و حساب تمرکز وجوه به نام وزارت کشور حسب مورد واریز کند. تسویه حساب قطعی دولت بر مبنای صورت‌های مالی حسابرسی شده و مصوب مجمع عمومی انجام خواهد شد. شرکت‌های دولتی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری که قسمتی از سهام آن‌ها متعلق به بخش غیردولتی است، به تناسب میزان سهام بخش غیردولتی، مشمول پرداخت وجوه موضوع این ماده نمی‌باشند. وصول مبالغ یاد شده تابع احکام مربوط و مقرر در قانون مالیات‌های مستقیم مصوب سال ۱۳۶۶ و اصلاحات بعدی آن است.

۴. ماده ۵ - دستگاه اجرایی: کلیه وزارتخانه‌ها، مؤسسات دولتی، مؤسسات یا نهادهای عمومی غیردولتی، شرکت‌های دولتی و کلیه دستگاه‌هایی که مشمول قانون بر آن‌ها مستلزم ذکر یا تصریح نام است از قبیل شرکت ملی نفت ایران، سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران، بانک مرکزی، بانک‌ها و بیمه‌های دولتی، دستگاه اجرایی نامیده می‌شوند.

قانون مدیریت خدمات کشوری و بانک‌ها که در بودجه کل کشور برای آن‌ها سود ویژه پیش‌بینی می‌شود، موظف به واریز مالیات علی‌الحساب و سود سهام علی‌الحساب بودجه مصوب به‌صورت یک دوازدهم در هر ماه هستند. در جهت رشد این جزء مالیاتی، پیش‌بینی می‌شود که افزوده‌شدن بند (ف)^۱ به تبصره شماره ۶ ماده واحده لایحه سال ۱۳۹۹ آن را محقق سازد، چراکه به‌موجب این بند، پرداخت مالیات بر ارزش افزوده به شکلی تعریف شده است که می‌تواند میزان این پایه مالیاتی را افزایش دهد.

جدول ۱۰: اجزای مالیات اشخاص حقوقی در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سال‌های گذشته (میلیون ریال - درصد)

مالیات اشخاص حقوقی	مصوب ۱۳۹۶	مصوب ۱۳۹۷	رشد	مصوب ۱۳۹۸	رشد	لایحه ۱۳۹۹	رشد
مالیات علی‌الحساب اشخاص حقوقی دولتی - وصول ماهانه یک دوازدهم رقم	۵۵,۳۷۲,۶۳۷	۹۸,۸۱۴,۳۸۷	۷۸	۵۴,۲۴۴,۷۰۹	-۴۵	۵۷,۸۸۱,۳۳۱	۷
سهام مالیات علی‌الحساب اشخاص حقوقی دولتی - وصول ماهانه یک دوازدهم رقم	۱۵	۲۴		۱۳		۱۳	
مالیات عملکرد شرکت‌های دولتی	۷۳,۴۷۱,۷۰۹	۷۳,۲۷۴,۰۵۱	۰	۷۰,۲۵۵,۲۸۹	-۴	۶۹,۴۲۳,۰۳۸	-۱
سهام مالیات عملکرد شرکت‌های دولتی	۲۰	۱۸		۱۷		۱۶	
مالیات نهادها و بنیادهای انقلاب اسلامی	۶۹۵,۶۴۴	۱۰۸,۷۱۹	-۸۴	۱۶۶,۶۶۷	۵۳	۱۶۶,۶۶۷	۰
سهام مالیات نهادها و بنیادهای انقلاب اسلامی	۰,۲	۰		۰		۰	
مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی	۲۳۹,۶۵۴,۳۴۳	۲۳۶,۱۹۲,۹۹۹	-۱	۲۴۷,۴۷۴,۷۴۷	۵	۳۱۴,۷۹۷,۹۸۰	۲۷
سهام مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی	۶۵	۵۸		۶۰		۷۱	
مالیات شرکت‌ها و مؤسسات وابسته به آستان قدس رضوی	-	۳۰۰,۰۰۰	-	۱	-۱۰۰	۱	۰
سهام مالیات شرکت‌ها و مؤسسات وابسته به آستان قدس رضوی	-	۰,۱		۰		۰	
مالیات بنگاه‌های اقتصادی زیرمجموعه نیروهای مسلح و	-	-	-	۱	-	۱	۰

۱. ف- در معاملات پیمانکاری که کارفرما یکی از دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری است، کارفرما موظف است هم‌زمان با هر پرداخت، مالیات ارزش افزوده متناسب با آن را به پیمانکار پرداخت کند. تا زمانی که کارفرما مالیات بر ارزش افزوده را به پیمانکار پرداخت نکرده باشد، سازمان امور مالیاتی کشور حق مطالبه آن را از پیمانکار یا اخذ جریمه دیرکرد از وی نخواهد داشت. در مواردی که بدهی کارفرما به پیمانکار به‌صورت اسناد خزانه اسلامی پرداخت می‌شود در صورت درخواست پیمانکار، کارفرما موظف است این اوراق را عیناً به سازمان امور مالیاتی کشور تحویل دهد. سازمان امور مالیاتی معادل مبلغ اسمی اوراق تحویلی را از بدهی مالیاتی پیمانکار کسر و اسناد مذکور را به خزانه‌داری کل کشور ارائه می‌کند. خزانه‌داری کل کشور موظف است معادل مبلغ اسمی اسناد خزانه تحویلی را به‌عنوان وصولی مالیات منظور کند. امکان افزایش مالیات این بند فراهم شده است.

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمد های مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

							ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره)
							سهام مالیات بنگاه های اقتصادی زیرمجموعه نیروهای مسلح و ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره)
			۴۰,۰۰۰,۰۰۰				مالیات معوق اشخاص حقوقی غیردولتی
			۱۰				سهام مالیات معوق اشخاص حقوقی غیردولتی
	۴۴۲,۲۶۹,۰۱۸		۴۱۲,۱۴۱,۴۱۴		۴۰۸,۶۹۰,۱۵۶	۳۶۹,۱۹۴,۳۳۳	کل درآمد حاصل از مالیات اشخاص حقوقی

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال های مختلف و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ - سازمان برنامه و بودجه

۲-۳- مالیات بر درآمدها

جدول ۱۱ اجزای مالیات بر درآمدها را نشان می دهد. همان طور که مشاهده می شود در لایحه سال ۱۳۹۹ مالیات مشاغل با ۴۶ درصد بالاترین سهم را در مالیات بر درآمدها نیز با ۸ درصد، بیشترین سهم را در میان سایر اجزای مالیاتی به خود اختصاص داده است. رشد این مالیات در لایحه بودجه ۱۳۹۹، ۵۰ درصد است. به نظر می رسد بخش قابل توجهی از این رشد ناشی از اخذ مالیات از پزشکان باشد. مشابه با روال مشخص شده در سال ۱۳۹۸، تمامی صاحبان حرف و مشاغل پزشکی، پیراپزشکی، داروسازی و دامپزشکی که مجوز فعالیت آن ها توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان نظام پزشکی ایران یا سازمان نظام دامپزشکی و سازمان دامپزشکی ایران صادر می شود، مکلف هستند که در چهارچوب آیین نامه تبصره (۲) ماده (۱۶۹) قانون مالیات های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۰۴ و اصلاحات و الحاقات بعدی آن^۱، از پایانه فروشگاهی استفاده کنند. همچنین اولویت های پژوهشی سازمان امور مالیاتی کشور نشان می دهد که این سازمان درصدد برآورد فرار مالیاتی به تفکیک مشاغل است و قاعدتاً برآورد این متغیر می تواند وصول مالیات را میسر سازد. مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی و عمومی نیز از دیگر پایه های مالیات بر درآمدها هستند که رشد آن ها در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۳۱ و ۶ درصد است. در این راستا، پیش بینی می شود که دولت قصد افزایش حقوق کارکنان این دو بخش را دارد تا این بخش ها قابلیت پرداخت مالیات را به میزانی که در لایحه برآورد شده، کسب کنند.

۱. برای مطالعه آیین نامه به لینک <http://www.intamedia.ir/Pages/Action/LawsDocShow/1/4/169-1/4355> مراجعه کنید.

جدول ۱۱: اجزای مالیات بر درآمدها در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سال‌های گذشته

(میلیون ریال - درصد)

مالیات بر درآمدها	مصوب ۱۳۹۶	مصوب ۱۳۹۷	رشد	مصوب ۱۳۹۸	رشد	لایحه ۱۳۹۹	رشد
مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی	۵۵,۵۶۱,۵۱۳	۶۱,۸۱۸,۳۹۲	۱۱	۶۹,۶۹۶,۹۷۰	۱۳	۷۳,۷۴۱,۷۶۸	۶
سهم مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی	۳۲	۳۱		۲۸		۲۳	
مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی	۵۳,۷۳۷,۹۸۳	۵۷,۸۷۰,۷۹۲	۸	۶۴,۲۴۲,۴۲۴	۱۱	۸۴,۰۳۶,۰۱۰	۳۱
سهم مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی	۳۱	۳۰		۲۶		۲۶	
مالیات مشاغل	۵۴,۱۹۱,۹۹۷	۶۱,۸۰۱,۷۲۹	۱۴	۹۹,۴۹۴,۹۴۹	۶۱	۱۴۹,۳۴۱,۰۰۴	۵۰
سهم مالیات مشاغل	۳۱	۳۲		۴۰		۴۶	
مالیات مستغلات	۹,۳۸۰,۹۳۴	۱۳,۱۵۲,۷۵۳	۴۰	۱۶,۱۶۱,۶۱۶	۲۳	۱۶,۲۱۰,۱۰۱	۰
سهم مالیات مستغلات	۶	۷		۶		۵	
مالیات‌های متفرقه درآمد	۵۹,۹۲۴	۶۰,۶۰۶	۱	۶۰,۶۰۶	۰	۹۰,۹۰۹	۵۰
سهم مالیات‌های متفرقه درآمد	۰	۰		۰		۰	
معافیت مالیاتی (جمعی - خرجی) ۱	۱,۲۰۰,۰۰۰	۱,۲۰۰,۰۰۰	۰	۱	-۱۰۰	۱	۰
سهم معافیت مالیاتی (جمعی - خرجی) ۱	۰,۷	۰,۶		۰		۰	
کل درآمد حاصل از مالیات بر درآمدها	۱۷۴,۱۳۲,۳۵۱	۱۹۵,۹۰۵,۲۷۲		۲۴۹,۶۵۶,۵۶۶		۳۲۳,۴۱۹,۷۹۳	

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های مختلف و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ - سازمان برنامه و بودجه

۳-۳- مالیات بر ثروت

مالیات بر ثروت، پایین‌ترین سهم درآمد مالیاتی را با ۴ درصد در لایحه بودجه ۱۳۹۹ به خود اختصاص داده است؛ اجزای این پایه مالیاتی در لایحه سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ نیز سهم بسیار اندکی در کل درآمدهای مالیاتی دارند. وجود چنین سهمی جای تأمل بسیار دارد، چراکه در نظام‌های مالیاتی بسیاری از کشورهای توسعه یافته مانند ایالات متحده آمریکا، بلژیک و آلمان، مالیات بر ثروت به‌عنوان یکی از عوامل متعادل‌کننده درآمد تلقی می‌شود و سهم عظیمی از درآمد را به خود اختصاص می‌دهد. حال آنکه در ایران، با وجود فاصله عظیم طبقاتی در میان اقشار جامعه، نظام مالیاتی قوانین اصولی برای وصول این نوع مالیات را در نظر نگرفته

۱. معافیت مالیاتی (جمعی - خرجی) مالیات مستقیمی است که بر درآمدهای اشخاص حقیقی و حقوقی وضع و پس از دریافت مالیات عیناً به ذی‌نفعان (پرداخت‌کنندگان مالیات) عودت داده می‌شود و صرف ایجاد شفافیت مالی، بودجه‌ای و مالیاتی است.

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمدی مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

و نیازمند آن است که با تدوین قوانین نوین یا اصلاح ساختار قانونی فعلی سهم مالیات بر ثروت را در میان درآمدهای مالیاتی افزایش دهد.

با تمام این تفاسیر، مشاهده می‌شود که همین میزان اندک مالیات بر ثروت در لایحه بودجه ۱۳۹۹ به میزان ۶۸ درصد رشد داشته است. این میزان رشد می‌تواند ناشی از رشد دو جزء مالیات نقل و انتقال سهام و حق تمبر و اوراق بهادار باشد. این دو مالیات در لایحه بودجه ۱۳۹۹ به ترتیب با ۱۸۳ و ۱۰۴ درصد بیشترین رشد را داشته‌اند. در این موارد به دلیل رشد شاخص سهام و نیز میزان بالای خرید و فروش آن می‌تواند توجیهی در این زمینه تلقی شود. علاوه بر این، میانگین سهم دو مالیات نقل و انتقال سرقفلی و مالیات نقل و انتقالات املاک نیز در قوانین بودجه ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ نسبتاً بالا بوده است که می‌تواند به دلیل افزایش قیمت آن‌ها تحقق یابد.

جدول ۱۲: اجزای مالیات بر ثروت در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سال‌های گذشته

(میلیون ریال - درصد)

مالیات بر ثروت	مصوب ۱۳۹۶	مصوب ۱۳۹۷	رشد	مصوب ۱۳۹۸	رشد	لایحه ۱۳۹۹	رشد
مالیات بر ارث	۵,۶۰۴,۲۹۹	۶,۱۶۴,۷۲۹	۱۰	۶,۹۶۹,۹۶۷	۱۳	۶,۹۶۹,۹۶۷	۰
سهم مالیات بر ارث	۱۹	۱۸		۱۷		۱۰	
مالیات‌های اتفاقی	۶۵,۷۸۸	۵۳,۹۰۹	-۱۸	۵۴,۵۴۵	۱	۵۴,۵۴۵	۰
سهم مالیات‌های اتفاقی	۰,۲	۰,۲		۰,۱		۰,۱	
مالیات نقل و انتقال سرقفلی	۸,۳۰۳,۰۳۰	۹,۰۵۴,۹۰۳	۹	۱۱,۶۱۶,۱۶۲	۲۸	۱۵,۹۳۰,۵۹۱	۳۷
سهم مالیات نقل و انتقال سرقفلی	۲۸	۲۶		۲۸		۲۳	
مالیات نقل و انتقال سهام	۶,۵۹۷,۴۶۷	۸,۴۱۶,۴۷۶	۲۸	۸,۰۸۰,۸۰۸	-۴	۲۲,۸۷۱,۹۱۹	۱۸۳
سهم مالیات نقل و انتقال سهام	۲۲	۲۴		۲۰		۳۳	
مالیات نقل و انتقالات املاک	۴,۵۰۹,۹۳۰	۶,۷۴۲,۶۴۴	۵۰	۹,۰۹۰,۹۰۹	۳۵	۱۲,۳۰۰,۰۰۰	۳۵
سهم مالیات نقل و انتقالات املاک	۱۵	۱۹		۲۲		۱۸	
حق تمبر و اوراق بهادار	۴,۷۶۷,۸۱۹	۴,۸۲۶,۱۴۰	-۱	۵,۵۵۵,۵۵۶	۱۸	۱۱,۳۳۳,۳۳۳	۱۰۴
سهم حق تمبر و اوراق بهادار	۱۶	۱۳		۱۳		۱۶	
کل درآمد حاصل از مالیات بر ثروت	۲۹,۸۴۸,۳۳۳	۳۵,۲۵۸,۸۰۱		۴۱,۳۶۷,۶۷۷		۶۹,۴۶۰,۰۸۵	

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های مختلف و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ - سازمان برنامه و بودجه

۴-۳- مالیات بر واردات

میزان کل مالیات بر واردات در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، بر اساس جدول ۷، معادل حدوداً ۲۰ هزار میلیارد تومان است که نسبت به مالیات بر واردات مصوب سال قبل تقریباً ۳۸ درصد کاهش داشته است. این در حالی است که مالیات بر واردات مصوب سال ۱۳۹۸ برابر ۳۳ هزار میلیارد تومان بوده که توانسته است سهم ۱۹ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی بودجه سال مذکور را پوشش دهد. اما در مقابل، با کاهش این نوع مالیات سهم آن از درآمدهای مالیاتی در لایحه سال ۱۳۹۹ به ۱۱ درصد کاهش یافته است. جدول ۸ سهم هر کدام از اجزای مالیات بر واردات از کل درآمدهای مالیاتی را نشان می‌دهد.

همان‌طور که ملاحظه شد، حقوق ورودی سایر کالاها (موضوع بند ب ماده ۱۵ آئین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی) بیشترین سهم را در بین اجزای مالیات بر واردات از کل درآمدهای مالیاتی در طی سال‌های مختلف داشته است. سهم آن در لایحه سال ۱۳۹۹ برابر ۱۰ درصد بوده که البته نسبت به سال‌های گذشته در جدول فوق، کاهش یافته است. به‌طوری که سهم مذکور در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به ترتیب برابر ۱۷ و ۱۶ درصد بوده که مقدار بیشتر و درصد بالاتری نسبت به سال ۱۳۹۹ است. سایر اجزای مالیات بر واردات در لایحه سال ۱۳۹۹ به‌جز یک درصد عوارض بر واردات، مقدار مشخصی برای آن‌ها مشخص نشده و عدد یک بجای آن‌ها قرار داده شده است. مالیات یک درصد عوارض واردات نیز با توجه به مقدار آن، بر اساس جدول ۹ سهم قابل توجهی در کل درآمدهای مالیاتی ندارد. جدول ۱۳ مقدار و سهم هر یک از اجزای مالیات بر واردات از کل این نوع مالیات را برای بودجه‌های مصوب سال‌های گذشته و لایحه سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

جدول ۱۳: اجزای مالیات بر واردات در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سال‌های گذشته

(میلیون ریال - درصد)

مالیات بر واردات	مصوب ۱۳۹۶	مصوب ۱۳۹۷	رشد	مصوب ۱۳۹۸	رشد	لایحه ۱۳۹۹	رشد
حقوق ورودی سایر کالا	۱۳۶،۳۲۱،۵۰۰	۲۴۶،۳۸۸،۰۰۰	۸۱	۲۷۵،۶۵۲،۹۹۷	۱۲	۲۰۴،۹۰۰،۰۰۰	-۲۶
سهم حقوق ورودی	۷۶	۸۲		۸۲		۹۸	
حقوق ورودی خودرو	۳۲،۱۷۵،۰۰۰	۴۲،۰۰۰،۰۰۰	۳۰	۵۶،۰۰۰،۰۰۰	۳۳	۱	-
سهم حقوق ورودی خودرو	۱۸	۱۴		۱۷		-	
حقوق ورودی دستگاه‌های اجرایی	۷۵۰،۰۰۰	۹۴۰،۰۰۰	۲۵	۱	-	۱	-
سهم حقوق ورودی دستگاه‌های اجرایی	۱	۰،۳		-		-	
یک درصد عوارض بر واردات	۱،۸۱۰،۰۰۰	۳،۳۰۰،۰۰۰	۸۲	۳،۴۰۰،۰۰۰	۳	۳،۸۰۰،۰۰۰	۱۲

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمدی مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

	۲		۱		۱	۱	سهم یک درصد عوارض بر واردات
-	۱	-	۱	۰	۶,۰۰۰,۰۰۰	۶,۰۰۰,۰۰۰	ثبت معافیت‌ها و تخفیفات گمرکی به نرخ صفر
	-		-		۲	۳	سهم ثبت معافیت‌ها و تخفیفات گمرکی
-	۱	-	۱	۰	۲,۰۰۰,۰۰۰	۲,۰۰۰,۰۰۰	حقوق ورودی موضوع ماده ۲ قانون مدیریت حمل و نقل سوخت
	-		-		۰,۷	۱	سهم حقوق ورودی موضوع ماده ۲
-	۱	-	۱	-	۱	۱	استرداد حقوق ورودی کالاهای وارداتی
	-		-		-	-	سهم استرداد حقوق ورودی کالاهای وارداتی

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های مختلف و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ - سازمان برنامه و بودجه

همان‌گونه که در جدول ۱۳ ملاحظه می‌شود، حقوق ورودی سایر کالاها (موضوع بند ب ماده ۱۵ آئین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی) در لایحه سال ۱۳۹۹ با تقریباً ۲۰ هزار میلیارد تومان، سهمی معادل ۹۸ درصد از کل مالیات بر واردات را شامل می‌شود. قابل توجه است که این سهم در سه سال گذشته با روند افزایشی همراه بوده و از ۷۶ درصد در مصوب سال ۱۳۹۶ به ۹۸ درصد در لایحه سال ۱۳۹۹ رسیده است. اما این افزایش، در رشد مبالغ مربوط به این بند از مالیات بر واردات دیده نمی‌شود؛ بلکه رشد حقوق ورودی سایر کالاها از ۸۱ درصد در سال ۱۳۹۷ به ۱۲ درصد در سال ۱۳۹۸ و سپس به منفی ۲۶ درصد در لایحه بودجه ۱۳۹۹ کاهش یافته است. به طوری که کاهش در لایحه سال ۱۳۹۹ بسیار شدیدتر از سال‌های قبل بوده و علاوه بر کاهش رشد، با کمتر شدن مقدار مالیات و منفی شدن رشد آن نیز همراه است.

بعد از حقوق ورودی سایر کالاها، جزء دیگر واردات بر مالیات که در سال‌های گذشته سهم بیشتری از این نوع مالیات در مقایسه با اجزای دیگر را تشکیل داده است، حقوق ورودی خودرو است که به طور متوسط، سهم آن در سه سال گذشته حدوداً ۱۶ درصد است؛ اما در لایحه سال ۱۳۹۹ مقدار آن مشخص نشده است تا سهم آن محاسبه شود. علاوه بر این بند، مقادیر اجزای دیگر مالیات بر واردات، به جز یک درصد عوارض مالیات، در لایحه مشخص نشده است. سهم درآمدهای حاصل از یک درصد عوارض مالیات نیز از کل مالیات بر واردات در لایحه سال ۱۳۹۹ تنها حدود ۲ درصد است که شامل ۳۸۰ میلیارد تومان درآمد بوده که بسیار ناچیز است.

۵-۳- مالیات بر کالاها و خدمات

مالیات بر کالاها و خدمات، در قوانین بودجه سال ۱۳۹۶ تا لایحه ۱۳۹۹، همواره سهم قابل توجهی از درآمدهای مالیاتی دارد. به گونه‌ای که در لایحه بودجه ۱۳۹۹ بیشترین سهم را با ۴۷ درصد داراست که از میزان سال‌های گذشته و نیز نسبت به سایر بندهای مالیاتی بیشتر است. بخش عمده سهم این مالیات در لایحه بودجه ۱۳۹۹ به موجب بند (س) تبصره (۶) ماده واحده لایحه ایجاد شده است که در آن ذکر گردیده مدت اجرای آزمایشی قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب ۱۳۸۷/۰۲/۷ و اصلاحات بعد آن تا زمان لازم‌الاجرا شدن قانون جدید در سال ۱۳۹۹ تمدید می‌شود.

مشاهده اجزای مالیات بر کالاها و خدمات نشان می‌دهد که دو جزء بیشترین سهم را در کل درآمد مالیاتی و نیز در مالیات بر کالاها و خدمات، به خود اختصاص داده‌اند. این دو جزء درآمد مالیات بر ارزش افزوده و درآمد حاصل از یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده موضوع ماده (۲۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی مقررات مالی دولت (۲) هستند. میزان درآمد مالیات بر ارزش افزوده در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ و لایحه ۱۳۹۹ رشد داشته است که این رشد در لایحه بودجه ۱۳۹۹ میزان ۳۶ درصد است. همچنین سهم ۷۱ درصدی را در مالیات بر کالاها و خدمات داراست. با مشاهده دقیق‌تر لایحه یکی از بندهای اضافه شده به تبصره شماره ۶ آن می‌تواند عاملی برای تحقق این رقم پیش‌بینی شده تلقی شود. بند (ن) شامل دو مورد و به شرح زیر است:

۱- هر گونه نرخ صفر و معافیت‌های مالیاتی برای درآمدهای حاصل از صادرات کالا و خدمات از جمله کالاهای غیرنفتی، محصولات بخش کشاورزی و مواد خام و همچنین استرداد مالیات و عوارض موضوع ماده (۱۳) قانون مالیات بر ارزش افزوده^۱، در مواردی که ارز حاصل از صادرات طبق مقررات اعلامی بانک مرکزی به چرخه اقتصادی کشور برگردانده نشود، برای عملکرد سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ قابل اعمال نخواهد بود. مدت‌زمان استرداد مالیات و عوارض ارزش افزوده موضوع ماده (۳۴) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور^۲ از طرف سازمان امور مالیاتی کشور یک ماه از تاریخ ورود ارز به چرخه اقتصادی کشور مطابق مقررات یاد شده است.

۱. ماده ۱۳- صادرات کالا و خدمت به خارج از کشور از طریق مبادی خروجی رسمی، مشمول مالیات موضوع این قانون نیست و مالیات‌های پرداخت شده بابت آن‌ها با ارائه برگه خروجی صادره توسط گمرک (در مورد کالا) و اسناد و مدارک مثبت، مسترد می‌شود.

تبصره- مالیات‌های پرداختی بابت کالاهای همراه مسافران تبعه کشورهای خارجی که از تاریخ خرید آن‌ها تا تاریخ خروج از کشور بیش از دو ماه نگذشته باشد، از محل وصولی‌های جاری درآمد مربوط هنگام خروج از کشور در مقابل ارائه اسناد و مدارک مثبت مشمول استرداد خواهد بود.

ضوابط اجرایی این ماده توسط سازمان امور مالیاتی کشور تهیه و به تصویب وزیر امور اقتصادی و دارایی می‌رسد.

۲. ماده ۳۴- سازمان امور مالیاتی کشور مکلف است مالیات بر ارزش افزوده اخذ شده از صادرکنندگان را از کالاهایی که از مبادی خروجی رسمی صادر شده با ارائه اسناد و مدارک مثبت حداکثر تا مدت یک ماه پس از ارائه برگ خروجی صادره توسط گمرک جمهوری اسلامی ایران از محل وصولی‌های جاری آن سازمان به صادرکنندگان مسترد نماید.

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمدی مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

۲- پرداخت هرگونه جایزه و مشوق صادراتی برای صادرکنندگان منوط به حصول اطمینان از برگشت ارز حاصل از صادرات کالا و خدمات به چرخه اقتصاد کشور بر اساس دستورالعمل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران است.

جدول ۱۴: اجزای مالیات بر کالاها و خدمات در لایحه بودجه ۱۳۹۹ و مصوب سال‌های گذشته (میلیون ریال - درصد)

مالیات بر کالاها و خدمات	مصوب ۱۳۹۶	مصوب ۱۳۹۷	رشد	مصوب ۱۳۹۸	رشد	لایحه ۱۳۹۹	رشد
مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی - مالیات بر بنزین به میزان ۲۰ درصد قیمت مصوب فروش سهم مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی - مالیات بر بنزین به میزان ۲۰ درصد قیمت مصوب فروش	۴۹,۲۴۸,۴۸۵	۵۰,۵۸۱,۸۱۸	۳	۵۸,۰۸۰,۸۰۸	۱۵	۵۷,۹۱۹,۱۹۲	۰
سهم مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی - مالیات بر بنزین به میزان ۲۰ درصد قیمت مصوب فروش	۱۱	۱۰		۸		۶	
دو درصد مالیات سایر کالاها (معوق)	۱۰۱,۰۱۰	۱۰۱,۰۱۰	۰	۱۰۱,۰۱۰	۰	۲۰,۲۰۲	-۸۰
سهم دو درصد مالیات سایر کالاها (معوق)	۰	۰		۰		۰	
عوارض خروج مسافر از مرزهای کشور	۳,۸۰۴,۱۹۰	۸,۰۳۸,۲۷۹	۱۱۱	۱۴,۰۰۰,۰۰۰	۷۴	۱۶,۱۰۰,۰۰۰	۱۵
سهم عوارض خروج مسافر از مرزهای کشور	۰,۹	۲		۲		۲	
مالیات موضوع تبصره ۳ ماده قانون تجمیع عوارض و درآمد موضوع تبصره ۱ ماده ۳۹ قانون مالیات بر ارزش افزوده	۶,۱۴۱,۲۱۵	۶,۵۲۰,۰۰۰	۶	۱۳,۶۰۰,۴۱۴	۱۰۹	۸,۰۰۰,۰۰۰	-۴۱
سهم مالیات موضوع تبصره ۳ ماده قانون تجمیع عوارض و درآمد موضوع تبصره ۱ ماده ۳۹ قانون مالیات بر ارزش افزوده	۱	۱		۲		۰,۹	
مالیات بر فروش سیگار - بر اساس لازم‌الاجرا نبودن قانون ممنوعیت ورود برخی از کالاهای غیر ضرور مصوب ۱۳۷۴/۶/۲۲ و مجاز بودن تأمین کسری سیگار از طریق واردات	۴,۶۷۴,۵۴۹	۵,۳۴۳,۰۱۰	۱۴	۶,۳۱۳,۱۳۱	۱۸	۸,۰۸۷,۱۲۱	۲۸
سهم مالیات بر فروش سیگار - بر اساس لازم‌الاجرا نبودن قانون ممنوعیت ورود برخی از کالاهای	۱	۱		۰,۹		۰,۹	

							غیر ضرور مصوب ۱۳۷۴/۶/۲۲ و مجاز بودن تأمین کسری سیگار از طریق واردات
۶۸	۱۳,۲۳۶,۳۶۴	۳	۷,۸۷۸,۷۸۸	۳	۷,۶۴۵,۴۹۱	۷,۴۱۰,۴۹۵	مالیات بر نقل و انتقالات اتومبیل
	۱		۱		۲	۲	سهم مالیات بر نقل و انتقالات اتومبیل
-۵۰	۷,۰۰۰,۰۰۰	-۱۶	۱۴,۱۴۱,۴۱۴	۵۱	۱۶,۸۳۲,۳۷۷	۱۱,۱۷۳,۱۶۸	مالیات شماره‌گذاری خودرو
	۰,۷		۲		۳	۳	سهم مالیات شماره‌گذاری خودرو
۳۶	۶۶۳,۷۹۲,۹۲۹	۵۰	۴۸۷,۴۵۹,۵۹۶	۱۷	۳۲۴,۱۶۶,۴۶۴	۲۷۷,۵۷۵,۷۵۸	مالیات بر ارزش افزوده
	۷۱		۶۷		۶۴	۶۴	سهم مالیات بر ارزش افزوده
۳۶	۱۳۲,۷۵۸,۵۸۶	۵۰	۹۷,۴۹۱,۹۱۹	۲۰	۶۴,۸۳۳,۳۳۳	۵۳,۹۳۹,۳۹۴	درآمد حاصل از یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده موضوع ماده (۲۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)
	۱۴		۱۳		۱۳	۱۲	سهم درآمد حاصل از یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده موضوع ماده (۲۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)
۳۶	۱۱,۹۴۸,۲۸۳	۵۰	۸,۷۷۴,۲۴۲	۲۰	۵,۸۳۴,۹۴۹	۴,۸۴۸,۴۸۴	۰,۲۷ درصد از ۳ درصد تعرفه مالیات بر ارزش افزوده شهرداری‌ها برای توسعه ورزش مدارس، ورزش همگانی، ورزش روستایی و عشایری، ورزش بانوان و زیرساخت‌های ورزشی به‌ویژه در حوزه معلولین و جانبازان
	۱		۱		۱	۱	سهم ۰,۲۷ درصد از ۳ درصد تعرفه مالیات بر ارزش افزوده شهرداری‌ها برای توسعه ورزش مدارس، ورزش همگانی، ورزش روستایی و عشایری، ورزش بانوان و زیرساخت‌های ورزشی به‌ویژه در حوزه معلولین و جانبازان

منابع درآمدی دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹؛ درآمدی مالیاتی، عوارض گمرکی و عوارض خروج از کشور

۳۳	۲۰,۰۱۴,۵۰۰	۱	۱۵,۰۰۰,۰۰۰	۱۱	۱۴,۸۶۰,۰۰۰	۱۳,۳۳۰,۰۰۰	مالیات بر مصرف سیگار - موضوع بند (د) تبصره (۷) قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور
	۲		۲		۳	۳	سهم مالیات بر مصرف سیگار - موضوع بند (د) تبصره (۷) قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور
	۹۳۸,۸۷۷,۱۷۷		۷۲۲,۸۴۱,۳۲۲		۵۰۴,۷۵۶,۷۳۱	۴۳۲,۲۴۶,۷۴۸	کل درآمد حاصل از مالیات بر کالاها و خدمات

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های مختلف و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ - سازمان برنامه و بودجه

برخی از موارد مالیات بر کالاها و خدمات که در جدول ۱۴ مشاهده می‌شود، بر اساس تعرفه‌هایی که در جدول شماره (۱۶) ماده واحده بودجه‌های مصوب سال‌های مورد بررسی، در این گزارش و لایحه سال ۱۳۹۹ آورده شده است، تحت تأثیر قرار می‌گیرد. مواردی نظیر عوارض خروج از کشور، مالیات بر نقل و انتقال‌های اتومبیل و مالیات شماره‌گذاری خودرو و غیره از این دست موارد هستند. عوارض خروج از کشور در لایحه سال ۱۳۹۹ نسبت به بودجه مصوب سال قبل، معادل ۲۰ درصد رشد داشته و از ۲۲۰ هزار تومان برای خروج هر نفر در سال ۱۳۹۸ به ۲۶۴ هزار تومان در لایحه افزایش یافته است. بر همین اساس، درآمد حاصل از ناحیه این افزایش عوارض در لایحه سال ۱۳۹۹ بر اساس جدول بالا، با ۱۵ درصد رشد نسبت به سال قبل، تقریباً برابر ۱۶۰۰ میلیارد تومان شده است. این در حالی است که درآمد مذکور در بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ معادل ۱۴۰۰ میلیارد تومان بوده است.

اما همان‌طور که در جدول ملاحظه می‌شود ۷۰ درصد مالیات بر کالاها و خدمات به مالیات ارزش افزوده تعلق دارد که در لایحه سال ۱۳۹۹، مشمول ۳۶ درصد رشد است. این میزان مالیات از حدود ۴۹ هزار میلیارد تومان در بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ به تقریباً ۶۶ هزار میلیارد تومان در لایحه سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. سایر موارد این نوع مالیات، سهم درآمدی کمتری نسبت به مالیات ارزش افزوده داشته و بعضاً حتی با رشد منفی در لایحه سال ۱۳۹۹ مواجه هستند. اما به‌طور کلی، همان‌گونه که ملاحظه می‌شود میزان کل مالیات بر کالاها و خدمات در لایحه نسبت به بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ افزایش ۳۰ درصدی داشته و از ۷۲ هزار میلیارد تومان به ۹۴ هزار میلیارد تومان رسیده است.

۴- جمع بندی

در این گزارش منابع درآمدهای بودجه عمومی به‌طور کلی و به‌ویژه درآمدهای مالیاتی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ و بودجه‌های سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ را مورد بررسی قرار گرفت. درآمدهای مالیاتی همواره در سال‌های متمادی به‌عنوان مهم‌ترین جزء درآمدهای عمومی بودجه بوده و به‌طور متوسط در چهار سال اخیر، سهم آن از درآمدهای عمومی تقریباً ۷۰ درصد است که سهم قابل توجهی در مقایسه با سایر منابع عمومی بودجه به شمار می‌آید. میزان کل درآمدهای مالیاتی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، معادل ۱۹۸ هزار میلیارد تومان است که شامل ۱۳ درصد رشد نسبت به درآمدهای مالیاتی مصوب بودجه سال ۱۳۹۸ است.

اما از بین بندهای مربوط به درآمدهای مالیاتی، همواره در سال‌های گذشته و همچنین در لایحه سال ۱۳۹۹، مالیات بر کالاها و خدمات بیشترین سهم را از درآمدهای مالیاتی داشته و اهمیت بالاتری در بودجه عمومی دارد. میزان مالیات بر کالاها و خدمات در لایحه ۱۳۹۹، حدود ۹۴ هزار میلیارد تومان بوده که در واقع، ۴۷ درصد از درآمدهای مالیاتی را شامل می‌شود؛ که دارای ۳۰ درصد رشد نسبت به بودجه مصوب سال ۱۳۹۸ است. به‌طوری که این میزان رشد، در مقایسه با افزایش کل درآمدهای مالیاتی، میزان قابل توجهی است. بعد از مالیات بر کالاها و خدمات، بیشترین سهم بعدی به مالیات اشخاص حقوقی تعلق دارد که این سهم ۲۲ درصد از درآمدهای مالیاتی را شامل شده و میزان آن در لایحه حدود ۴۴ هزار میلیارد تومان است.

در میان اجزای مختلف مربوط به بندهای درآمدهای مالیاتی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، تنها اجزاء مالیات بر ارزش افزوده، مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی و حقوق ورودی سایر کالاها، هر یک دارای سهم بیش از ۱۰ درصد از درآمدهای مالیاتی را شامل می‌شوند. مالیات بر ارزش افزوده با سهم ۳۳ درصد از کل درآمدهای مالیاتی به‌عنوان جزئی از مالیات بر کالاها و خدمات بوده و بیشترین سهم را در بین اجزای دیگر درآمدهای مالیاتی دارد. مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی نیز با سهم ۱۶ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی، جزئی از مالیات اشخاص حقوقی است که دومین رتبه در سهم از درآمدهای مالیاتی دارد. درنهایت، سهم درآمد حاصل از حقوق ورودی سایر کالاها نیز معادل ۱۰ درصد از درآمدهای مالیاتی بوده و متعلق به بند مالیات بر واردات است. بنابراین حدود ۶۰ درصد درآمدهای مالیاتی از محل این سه جزء از درآمدها در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ تأمین می‌شود.

منابع

- قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی مقررات مالی دولت.
- قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- قانون بودجه سال ۱۳۹۶، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- قانون بودجه سال ۱۳۹۷، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- قانون بودجه سال ۱۳۹۸، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور.
- قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب ۱۳۸۷/۰۲/۷ و اصلاحات بعد آن.
- قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۰۴ و اصلاحات و الحاقات بعدی آن.
- لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، سازمان برنامه و بودجه کشور.